یاش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929 نچی ییلنك ده‌قابر- ندان چیقا باشلاغان	نویابر (ایكنچی تشرین) 1933	سان 48

بوساندا:

1 — آچ وه كیمسه‌سز بر خلق — طاهر شاكر

2 — 1917 $\frac{25.X}{7.XI}$ 1933 (ساویت حاكمیتینینك 16 نچی ییل دونومی)

I — روسیه‌ده بولشه‌ویكله‌ر حكومت باشیغا كیلمه‌سده‌ن اولگی وضعیت

II — بولشه‌ویكله‌ر حكومت باشندا

III — ملی مسئله

IV — ساویت حاكمیتینینك تیشقی سیاستی — چوقای اوغلی مصطفی

3 — توركلك سه‌سی

I — روس ساویت معارف قومیساری بوبنوف یولداشا آچیق مكتوب — والا نورالدین

II — موسیو بوبنوف، یولداشی موسیو ووروشیلوفدان اورنه‌ك آلسین! وا.نو.

4 — توركستاندا «تیل سیاستی» (III) — ایسه‌ن تورسون

5 — تورك غازیتاچیلغی (XV) — توقتامش اوغلی

6 — «بیرلیله‌شتریش» اطرافندا — چاغاتای

7 — آفغانستاندا

8 — توركستان خبرله‌ری

9 — توركستاندان قاچیب ایرانغا سیغینغانلارنك احوالیدان خبر آلغلار — (ایراندان كیلگه‌ن مكتوبده‌ن)

10 — تورلو خبرله‌ر

ئۇيغۇر گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

آچ وه کیمسه‌سز بر خلق

هر چند ساویت غازیتالاری ایمدیگه قادار‌دا انکار ایتب کیلمه کده بولسالاردا بوکون بوتون أولکه‌نی اوراب آلماقدا بولغان آچلق وه اونگ توغدوردیغی فجیع حادثه‌لر یاشیریب تورارلق درجه‌نی کوبده‌ن کیچیب کیتدی. روسیه‌ده یوروب کیلگه‌ن سیاحلار آچلقدان کوچه‌لرده أولوب یاتولارنگ «موفقیتلی 3 نچی اینته‌رناسیونالگ مرکزی قرمل موسقواسنه قادار باروب چیقغانلیغینی ، بوندای حادثه‌لرنگ او ییردده تیز-تیز کورو-لوب تورگه‌نینی » حکایه ایته‌درله‌ر.

بوکونگه‌چه روسیه گه بارغان اجنبی سیاحلارنگ بر قسمی اوچون آچیق توتولوب کیلگه‌ن اوقراینا ، ایدیل بویی ، قافقاسیا کیبی أولکه‌لرده‌کی وضعیتنی کوره بیلمش اجنبیله‌ر او ییرله‌رده‌کی آچلقنگ ، آچ قالغان اهالی وضعیتنگ توك هورپه‌رتیره‌رلك بر منظره عرض ایتدیگینی سویله‌یدرله‌ر. حتی ایسکیده‌ن روسیه‌ده بر نیچه آچلقنی برابر کیچیرگه‌ن-لیگنی سویله‌وچی بر أجنبی بوکونکی حالنگ ایسکی آچلقلارنگ هیچ بریسنده کورولمه‌گه‌ن درجه‌ده آغیر بولغانلیغنی یازادر. او کیشی تورلو ییرله‌رده حیوان تیزه‌گینی ییب کیچینوله‌ر بولغانلیغینی حکایه ایته‌در. بوکون اجنبی سیاحلار حتی مطبوعات ممثلله‌ری اوچون بو ییرله‌رده کیزمه‌ك منع ایتیلگه‌ن. بونگ اوزی‌ده ساویتلار «جنتی» اوچون قوانچلی بر حالنی کورسه‌تمه‌یدر.

بزنگ یورتمز تورکستان بولسا قیزیل روس ایمپه‌ریالیزمی طرفندان بو اجنبی تیکشیروچیله‌ر اوچون تا ایسکیده‌ن‌به‌ری یتتی آچقیچلی بر طلسم حالندا توتولوب کیلمه کده‌در. روسیه گه سیاحتله‌رنده تورکستانغا قادار باروب چیققان بختلی سیاحلارنگ سانی بارماق ایله سانارلق درجه‌ده آز. اونلارنگ‌دا کوپچیلگی بویورتورما قوناقلار. آزدر ، کوبدر اوبیه کتیف قاراش ایله باروب قایتقان تیکشیروچیله‌رنگ کوپچیلگی ییللاردان به‌ری تورکستانداغی وضعیتنگ آغیرلغندان بحث ایتوب کیله‌درله‌ر.

تورکستاندان قاچیب ایرانغا سیغینغانلارنگ احوالیدان خبر آلیگلار

تورکستانگ تورکمه‌نستان بولومنده‌ن پناه ایزله‌ب ایرانغا اون میگله‌رچه عائله قاچیب چیقدی. بو تورکستانلیلار ایرانغا قاچیب‌چیقمازدان ایلگه‌ری بولشه‌ویکله‌ر تامانیدان تالانغانلار. کوپیسی قازامات‌خانه‌له‌رده‌ن قاچقانلاردانذر. قاچقینلار یالغز اوز جانلارینی قوتقاروب ایرانغا سیغینا آلغانلار. بونلارنگ کون کیچیریشله‌ری کوب آغیر حالدادر. آچلق ، یالا-غاچلق ، ناخوشلقغا یولوقغانلار. شوندای تورموشدا شونلارنگ حالندان خبر آلاتورغان بر مسلمان اهلی یوق دیسه‌ك اوتوروکچی بولونمایدی. اویلانماز بو تورموشدان یورت حاکملارینا خبر بیره‌تورغان برانسانیتپرور کیشی یوقمو؟ ایران حکومتنه تورکستان قاچقینلارینگ حقیقی حالی آچیق بیان ایتلسه بو بی‌نوا غریبله‌رگه ، آچ وه یالانغاچلارغا ایران حکو-متینگ یارده‌م بیریب ، ناخوشلارینا دوقتور کومه‌کی بیره‌جه‌گینی اویلایمز.

اگر «یاش تورکستان»نی اوقوچی قوچ ییگیتله‌ر شو سطرلارنی او-قوغاندان کیین هه‌م ایرانغا سیغینغان تورکستانلیلارنگ آغیر تورموشینی ییرلی حکومتکه بیلدیریشده‌ن چیکینسه‌له‌ر ، اول واقت اوتونه‌مزکه ، «یاش تورکستان»نی چیقارماقغا یارده‌م بیرگوچی آغا-اینیله‌ر شو آغیر تورموشنك اوزگه‌ریلیشینه چالیشسینلار. بولماسا قاچقینلارنك کوپی أولوب کیته‌جه کله‌ر-در. قاچقینلارنگ بر قانچالاری بو تورموشغا چیده آلماسدان ایزله‌رینه قایتب کیتدیله‌ر. بو قاچقینلارنگ قایتادان یورتغا قایتیشلاری تووه‌ره‌کده بولغان تورك-اسلام مملکتله‌ری اوچون‌ده اوکونوشلو بر نه‌رسه بولساکیره‌ك. بوتورموش البته ابدی ایمه‌س. بوده اوته‌ر. لاکن بز بی‌نواتورکستانلیلارنی بوآغیر تورموشدان قوتقارا تورغانلارنی یاردامغا چاقیرامز. (ایراندن کیلگه‌ن مکتوبده‌ن)

قریملی یاشلار دوبروجه‌ده

آلدیغمز خبرگه قاراغاندا استانبولداغی قریملی یاشلاردان برغروپ تعطیل چاغندا دوبروجه تورکله‌ری آراسندا بر سیاحت یاساغانلار وه کیتدیکله‌ری ییرله‌رده ملی مسامره‌له‌ر ترتیب ایته‌رەك خلقنی کوب روحلا-ندیرغانلار. قریملی یاش توغانلاریمزنی بو کوب کیره‌کلی وه موفقیتلی فعالیتله‌ریله یوره کده‌ن قوتلایمز.

تورکستان وە روسیەنگ اقتصادی شرائطینی یاخشی بیلوچی بر عالم شو سطرلەرنك قارالاوچیسنا بر نیچەآی اول یازدیغی بر مکتوبندە «بوکون ساویتلار روسیەسینگ تورلو قسملەرندە حکم سورمەکدە بولغان آچلقنگ أڭ آغیر یوکی سزنگ یورتداشلاریگز قازاق قیرغز لارنگ اوموزندەدر» دیگەن ایدی. بوکون تورکستاننگ تورلو طرفلارندان کیلگەن خصوصی مکتوبلەر یورتمزنگ هەر طرفینی آیرماسز روشدە آچلق بلاسی قاپلاب آلغانلیغنی کورسەتمەکدەدر. یتتی سو، سیردریا، تورغای، سیمەی کیبی تورکستاننگ قازاق-قیرغز اوتورغان قسملەرندەن کیلگەن خبرلەر، مکتوبلەر خلقمزنگ نە قادار فجیع بر وضعیت ایچندە بولغانلیغینی آچیق کورسەتمەکدەدر. تاشکند، سمرقند کیبی بویوك شهرلەردەن، خوقند اندیجان کیبی پاختا مرکزلەرندەن کیلگەن مکتوبلەر آغیرلقلارنگ درجەسینی بیلدیرمەکدەدر. سوڭ زمانلاردا بوخارادان چیقیب کیلگەن بر یولچی او یردە حاکم بولغان آچلقنگ آلدیغی قورقونچ شکلینی وە خلقمزنگ آیانچ حالینی تصویر ایتمەکدەدر.

بوکون آوروپا مطبوعات وە جمعیت حیاتندە روسیەدە آچ قالغان اهالی، خلقلارنگ وضعیت، مقدراتی مسئلەسی حرارتلی صورتدە بحث ایتیلمەکدەدر. بو آچلق بلاسنە محکوم ایتیلگەن انسان کتلەسینگ هەر قاندای بر قسمی ایلە هەر قایسی بر جهتدەن اوزینی باغلی دیب بیلگەن خلق، جمعیت وە اونلارنگ تشکیلات، نشریاتلاری بو اوزلەرینی باغلاغان طبقەنگ عاقبتی ایلە مشغول بولماقدادر.

وقتیلە ایدیل بویلارینا وە روسیەنگ تورلو طرفلارینا کیتب یرلەشمش بولغان آلمان مهاجرلەری حقندا آلمان محافلندە باشلانغان تشبثلەرنی وقتندە یازیب اوتمشدك. بو حرکت بارديقچا کیکەیوب کوك آتماقدادر.

پروتەستانت، قاتولیك، اورتودوقس کلیسالاری آچ قالغان خرستیان قارداشلارینگ مقدراتی ایلە مشغول بولوب بوتون خرستیانلیغی یاردامغا دعوت ایتەدرلەر. ایش بو قادار ایلەدە بیتمەدی. یاقیندا اسویچرەنگ مرکزندە توپلانوب آلغان اقلیتلەر قونغرەسی اوز توپلانشنا عادتا روسیەدە

آچ قالغان عرقداش، دینداشلاری مقدراتی حقندا قورولغان بر نمایش شکلنی بیردی. بو توپلانیش اسمندەن تورلو لازم یرلەرگە مراجعت ایتیلیب درحال بین‌الملل بر یاردام تشبثی کیرەکلگی آلغا سورولدی. قونغرە مذاکرەلەرندە، قرارلارندا میلیونلارچا انساننگ باشینی یگەن بو آچلقنگ محکوملەری ایچندە ئەستون، رومەن، لەت، لە وە باشقا ملتلەرنگ منسوبلەریدە بولغانلیغی مخصوص قید ایتیلەدر. لهستان پارلامانندا اعضا بولغان بر اوقرایناللی قادین (Milena Rudnycka) دا اوقراینالیلارنگ فجیع وضعیتنی تصویر ایتب دنیانی بو مظلوم خلققا یاردامغا دعوت ایتەدر.

بو آچلیغا محکوم خلق کتلەلەری ایچندە نە قادار ئەستون، نە قادار رومەن باردر، بیلمەیمز. فقط آزدر، کوبدر بو انسان کتلەسی اوزمقدراتنی اورتاغا چیقاریب سویلەب، بین‌الملل رسمی بر توپلانیشدا سوز ایتە تورغان رسمی ماهیتنی حائز بر آرقا، تایانچ تاپا بیلمشدر. بو آچلققا محکوم انسان کتلەسی ایچندە 30 میلیون تورك-مسلمان باردر. یوقاریداکی تفصیلاتدا آچیق کورسەتمەکدەدر کە بو آچلقنگ أڭ آغیر یوکینی شو 30 میلیونلق تورك-مسلمان آینقسا 16 میلیونلق تورکستان تورکلگی اوموزندە تاشیماقدادر. تورکستاننی کوروب کیلگەن یولچیلار أولکەنگ مرکزندە آچ خلقنگ حکومت بناسی اطرافنە تیزیلیب یاتوب آچلقدان جان بیرمەکدە بولغانلیغنی سویلەیدرلەر. تورکستاندان سوڭ کیلگەن خبرلەر بو حکایەلەرنگدە حلوا بولوب قالغانلیغینی آڭلاتادر.

وضعیت بو مرکزدە ایکەن بوکون نە بو 30 میلیونلق تورك-مسلماننگ، نەدە قوجامان ماضیسی ایلە تورك کولتور تأریخنگ افتخار اوجاغینی تشکیل ایتکەن تورکستاننگ آجی، غیر قابل تحمل وضعیتی حقندا دنیانك هیچ بر کوشەسندەن بر تاوش بولسا ایشیتیلدیمی؟ بو اوتوز میلیونلق دین قارداشینگ فجیع وضعیتنە یاردام ئەلی اوزاتوچی، اونگ بو آغیر حالینی دنیا افکار عامەسنە نقل ایتوچی بر گنە مسلمان دولتی، جمعیتی تاپیلدیمی؟ بو آچلارنگ حالندان بحث ایتوچی بر قارار، بر سطر بولسون یازوکورولدیمی؟ 30 میلیونلق عرقداشینگ مقدراتینی توشونوب اونی، بر موقع

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

اشغال ايتديکی ، بين‌الملل افکار عامه‌گه نقل ايتمه‌ك ايسته‌گه‌ن بر اورون تاپيلديمی ؟ ساويت روسيه‌سنده‌کی بو آجی وضعيتنگ محکومی بولغان خلقلارنگ قاتارندا قالغان بر آووچ ئه‌ستون ، رومه‌ن‌نگ اسمينی بين‌الملل رسميت دائره‌سنده ذکر ايتوب او حقده چاره آراغان محافل تاپيلغان بر زماندا نيچين بو 30 ميليونلق انسان کتله‌سی بو قادار اوکسوز قالدی ؟ عجبا بو قوجامان اخلق کتله‌سی حشراتميدر ؟ بوکون خشراتنگ‌ده حياتينی مدافعه ايتوچی انسان تشکيلاتلارينگ بولونديغی بر دوردر. عجبا بونلارنك ايسته‌ر منسوب بولوندوقلاری دينی جامعه ، ايسته‌رده عرقی ، ملی منسوبيتله‌ری نقطهٔ نظرينده‌ن اهيچ بر قيمتله‌ری يوقميدر ؟ لهستان پارلامانندا اعضا بولونان اوقراينالی بر قادينگ کورسه‌تديگی قادار مدنی جسارتنی کورسه‌ته‌جه‌ك بر آدم‌ده بولونماديمی ،که اورتاغا چيقيب بوکونکی ساويت نيرگباز لارينك قولی ايله يارانان آچلقنگ ألڠ آغير يوکينی تاشيماقدا ، توت کيبی قيريليب توکولمه‌کده بولغان خلقنگ مقدراتی اوستنه رسمی محافل وه افکار عامه‌نگ نظر دقتينی جلب ايتسين!

بونلارنگ بوتونسنه آلديغمز جواب — بر «يوق»در.

مه‌نه بزنگ فجاعتمز بونداردر. طاهر شاکر

* * *

1933 $\frac{25.\ X.}{7.\ XI.}$ 1917

(ساويت حاکميتينگ 16 نچی ييل دونومی)

I — بولشه‌ويکله‌ر اوز ديکتاتورالارينگ ييل دونومينی 16 نچی تاپقير اولاراق بايرام ايتمه‌کده‌درله‌ر. ساويت حاکميتينگ بو قادار اوزون دوام ايته بيله‌چه‌کينی نه بولشه‌ويکله‌رنگ دوشمانلاری ، نه‌ده اونلارنگ اوزله‌ری اومثلار ايدی. 1917نچی ييلنگ اوقتوبرنده (يه‌گی حسابله نويابرنده) حکومتنگ ساويتلار قوليغا اوتووينی بالذات له‌نين «کيله‌جه‌گی شبهه‌لی بر انقلابی تجربه»» ، جهان محاربه‌سينی هه‌ر حالدا نهايتکه ايرديريشی لازم‌کيلگه‌ن وه اوقتوبر انقلابينگ هه‌م ساويت حاکميتينگ

دوامی ايچين تمل بولغان «جهان انقلابنه باشلانغيچ» ديب ساناغان ايدی. له‌نين ، «روس اوقتوبر انقلابی يالغز جهان انقلابی اولاراق ياشايا بيلير» دير ايدی. ساويت حکومتی ، جهان انقلابينی حاضرلاوچی وه اونگ ، بوتون دونيادا بولماسادا ، هيچ بولماغاندا «انسانلق عالمينگ ايگ ايلگه‌ری ملتله‌ری بولغان اينگلته‌ره ، فرانسا وه آلمانيادا» تيزده‌ن وجودگه کتيرلميشيگه خدمت ايتوچی «ارکان حرب» (شتاب) ديب تانيلغان ايدی. جهان انقلابينگ له‌نين تامانيدان سويله‌نگه‌ن وه ايسته‌نيلگه‌ن مدت ايچنده وجودگه کيله آلماغانلغنه سبب بو خصوصداغی ساويت حکومتی غيرتينگ ييتمه‌گه‌نلگی وه اونگ تامانيدان آوروپاداغی قوموتيست فرقه‌لارينی وه آوروپا مستملکه‌له‌رنده‌کی مفرط ملتچی-انقلابچيلارنی مادی وه معنوی ياقدان آز حمايه ايتديگی ايمه‌سدر.

آوروپادا قوموتيزم انقلابی وه مستملکه ، ياريم مستملکه مملکتله‌رنده ملی قورتولوش انقلابی ياراتماق ايچين ساويت حکومتی تامانيدان کوب غيرت وه داهاکوب مادی يارده‌م صرف قيلنب کيلدی. روسيه أدازه‌سی آستنداغی خلقلار ترونده‌ن «قوموتيزم بين المللی» («قومينته‌رن») ، دهقان بين‌المللی («کره‌ست اينته‌رن») «موپير» («بين‌الملل انقلابچيلارغا يارده‌م اويوشمه‌سی») وه باشقا بر قانچا انقلابی تشکيلاتلار ياراتيلدی. چيت مملکتله‌رده‌کی انقلابچيلارنگ فعاليتنی داهادا آرتق قولايلاشترماق ايچين ساويت روسيه‌سی «جهان پروله‌تارياتينگ وطنی» ديب اعلان قيلينب وه او يير‌گه ، قايسی مملکتده‌ن بولسا بولسون ، کيلگه‌ن هه‌ر بر انقلابچی ، «شخصيت»» ، «ملی حقوق» توغروسنداغی اوز فکرنده‌ن وه آگلاييشندان واز کيچمه‌ك ايسته‌مه‌گه‌ن ساويت روسيه‌نگ اوز وطنداشلارينگ محروم بولديغی بوتون حقوق وه امتيازله‌رده‌ن فائده‌له‌نمه‌کده‌در.

بونگله برابر ، دونيانگ بوتون مملکتله‌رنده‌کی «انقلاب متخصصلاری»نگ اشتراکی ايله قورولغان «جهان پروله‌تار انقلابی پلانی» به‌جه‌ريله آلماديغی کيبی ، ساويت روسيه‌سينی «جنتگه آيلانتريش پلانی»ده هيچ به‌جه‌زيلمه‌دی.

ساويت حكومتينىڭ بو اون آلتى يىل ايچندە قولغا كيريتكەن يوتوقلارينى عموميتله انكار ايتمەك، مفرط بر مبالغه بولور. يوتوقلارى يوق ايمەس. لكن بو يوتوقلارنىڭ كوپى بولشەويكلەرنىڭ اينتلديكلەرى، اونلارنىڭ «انقلاب پلانلارى»ندا كورسەتيلگەن يوتوقلار ايمەسدر.

توبەندە بز ساويت يوتوقلارينىڭ عمومى منظرەسينى كورسەتيشكە تريشامز وە اونلاردان اوقوچيلاريمز اوزلەرى تيوشلى نتيجەلەر چيقارا بيليرلەر.

2 — روسيەدە بولشەويكلەر حكومت باشيغا كيلمەسدەن اولگى وضعيت

ايسكى چار روسيەسينىڭ بالذات روس خلقيغا وە آينقسا روسيە حاكميتى آستنداغى خلقلارغا قارشى سوڭ درجە بويوك جنايتى، هەمدە جهان اوروشى — انقلاب پاتلايشى ايچين زمين حاضرلامشدى. بو پاتلايش نهايت 1917نچى يىلنىڭ فيورال (مارت) آيندا وقوع بولدى. رومانوف مونارشيسى عادتدان تاشقارى بر يەڭيللك ايله، ديەرلك، هيچ بر مقاومتسز بر صورتدە يوق بولدى. «فيورال انقلابى» مملكتنىڭ ويران بولوشينى توقتاتالمادى. ايڭ ياخشى ناطقلار، ايڭ زبدە مخالف سياسيون وە مبعوثلەردە حكومت باشندا توروب تاريخى دقيقەنىڭ طلبلاريغا جواب بيرە بيلشدەن عاجز كورونوب قالديلار. انقلاب، محاربەنىڭ نتيجەسى اولاراق باشلانديغى حالدا، انقلاب حكومتى بو محاربەنى «ظفرلى سوڭنە قادار» اوزاتونى اويلادى. انقلاب چاغندا روسيەدە 14 ميليوندان آرتق خلق عسكر قاتارندا ايدى. بونلارنىڭ كوپچيلگى، بوتون عمرى بوينچا «يير، يير» ديب زارلانب، قانداى قيليبدە بويوك يير ايگەلەرى (پومەشچيكلەر)نىڭ ييرلەرينى آلونى آرزو قيليب كيلگەن روس كرەستيانلارى (ايكينچيلەرى) ايدى. چارلق رەژيمينك ييقليشى ايله پومەشچيك ييرلەرينى كرەستيانلارنىڭ هجوم وە تسلطندان قوروب ساقلاب كيلگەن كوچدە يوقالدى. غايت طبيعى اولاراق، آرتق محاربەدەن كوب بو پومەشچيك ييرلەريگە كوزلەرينى تيكە باشلاغان كرەستيان عسكرلەر جبهە-

دەن قاچماغا باشلاديلار. موقت حكومت اوردونىڭ بو احوال روحيەسى ايله حسابلاشماق ايستەمەدى وە اوروشنى «ظفرلى سوڭنە قادار» دوام ايتدريشدە اصرار قيلدى.

ايكنچى ياقدان ملى مسئلە كيسكينلەشيب كيتدى. ايڭ «قولايى» لەهستان مسئلەسى بولوب چيقدى. آرتق انقلاب باشلانماسدان‌دا آنچا بورون روسيە چيگەرەسى ايچندە بر پارچا هەم لەهستان ييرى قالماغان ايدى. آلمانيا حكومتى لەهستان استقلالينى تانيدى. روسيەنىڭ آوروپالى متفقلارى — اينگلتەرە ايله فرانسە — داها چار حكومتينە آپ-آچيق بر صورتدە، لەهستان مسئلەسينىڭ تيزلكلە حل ايتليشى مطلوب ايكەنلگينى بيلديرگەنلەر ايدى. بوگا، ميليوكوفنىڭ 1916نچى يىلدا لوندونغا بارغانى زمان يازديغى وە ايندى بولشەويكلەر تامانيدان نشر ايتلگەن نوتلارى‌دا شاهددر. أمر واقع قارشيسندا قالغان موقت حكومت ايچين‌دە چارەسز، لەهستاننىڭ استقلالينى «اعلان ايتمەك»دەن باشقا ايش قالمادى. فينلاندا، اوقراينا وە باشقا أولكەلەرگە قارشى ايسە باشقاچا بر وضعيت آلنمشدى. بو خصوصدە موقت حكومت هيچ بر تورلو كيليشوگە راضى بولمادى. فينلاندا سەيمى تارقاتيلغان وە موقت حكومت باشلوغى كەرەنسكى فينلەرنى عينيله ايكنچى نيقولاى حكومتينىڭ تيلى ايله تهديد ايتمەكدە ايدى. اوقراينا هەم هيجان ايچندە ايدى. بو أولكەنىڭ محاربە جبهەسينە ياقينلغى، اوقراينا ملتچيلەريلە قوپال معاملەگە كيريش ايچين يول قويمادى. بونگچون‌دە موقت حكومت اوقراينالىلارغا قارشى مساعدەكارانەتاورانماق وە اوقراينا ايچكى مختاريتى‌نىڭ فعلاً برپا ايتليشينى قبول ايتمەك مجبوريتندە قالغان ايدى... بزنىڭ — توركستان وە باشقا أولكەلەرنىڭ — مختاريت حقنداغى تشبثلەريمز ايسە تيڭلەنمەدى‌دە...

بز بو ييردە بارغان سارى موقت حكومتدەن اوزاقلاشوب ساويتلار وە بولشەويكلەر طرفينى كوچەيترگەن ايشچيلەر حقندە سويلەمەيمز.

بو صورتلە انقلابنىڭ فيورال دوريدەگى حكومت اوز تاياتچيغينى يوقاتا باشلادى. بو سببدەن او 1917نچى يىلنىڭ اوقتوبر (نويابر)ندە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ايكنچي نيقولاى حكومتي قانداى قولايلقلا ييقيتلغان بولسا، بولشەويكلەر
تامانيدان، شونداى قولايلقلا ييقيتلدى.

3 — بولشەويكلەر حكومت باشندا. بولشەويكلەرنڭ حكومتني
قولغا آلولارينى برآز داها قولايلاشترغان بر حالدا اونلارنڭ همەگە
هەر نەرسە وعدە ايتولەرى بولدى: اونلار مملكتگە تيزدەن صلح وە
آسايش، كرەستيانلار (دهقانلار)غا يير، ايشچيلەرگە تولوق حاكميت،
آيريم ملتلەرگە حريت وە استقلال وعد ايتديلەر. بز ساويت حكومتينڭ
كيچديكي بوتون يوللارني بو ييردە تصوير ايتمەكچي ايمەسمز. بو بزني
كوب اوزاقلارغا آلوب كيتەر. هەمدە بر مجموعە مقالەسندە «حربي قوممو-
نيزم»، نەپ (يەڭي اقتصادى سياست) ساويت أدارەسينڭ روس بولماغان
أولكەلەر — اوقراينا، قافقاس، توركستان — ايلە مجادلە دورلەرينڭ
آلا-بولا كورونوشيني باش چيزگيلەرى ايچندەدە بولسا يازوب بيترمەك
امكاني يوقدر.

بولشەويكلەر برەست-ليتووسك صلحي ايلە (1918 نچي يلنڭ مارت
آيندا) تيشقي محاربەغا نهايت بيرديلەر، مملكتدە ايچكي اوروش باشلاندى.
ديمەك لازمدر، كە ايچكي اوروش ضرورى ايدى. وە بو اوروش روس
ايكينچيلەرى وە ايشچيلەرى ايچين آگلاشيلارلق ايدى: ايكينچيلەر يير
اوچون، ايشچيلەردە حاكميت اوچون مجادلە ايتمە كدە ايديلەر. گەنەرال
دەنيكين، ورانگەل‌لەر، آدميرال قولچاقلار يالغز ساويت حكومتيگە گنە
قارشي ايمەس، عموميتلە انقلاب اساسلاريغا: ايكينچيلەرنڭ ييرگە ايگە
بولو تشبثلەريگە، ايشچيلەرگە وە آيريم مليتلەرگە قارشي اوروش قيلماقدا
ايديلەر. ساويت حكومتي بو اوروشدە اونلارني يەڭدى؛ يەڭمەسلگى
ممكن ايمەس ايدى. چونكە دەنيكين وە قولچاقلارغا قارشي محاربەسندە
ساويت حكومتي روس خلقي كوپچيلگينڭ ياردەميني وە بردە روس
بولماغان مليتلەرنڭ خيرخواهچا بي‌طرفلغيني وە بعضاً آچيقدان آچيق
ياردەميني‌دە كورمەكدە ايدى.

ساويت حكومتينڭ اوز آق دوشمانلاريني يەڭووينڭ نتيجەسي

قانداى بولدى؟ كرەستيانلار، ايشچيلەر وە روس بولماغان مليتلەر نيمە
قازانديلار؟

مەنە بزنڭ كوچيمز يتكونچە جواب بيريشكە تريشاجاغمز سؤاللار
بونلاردر. روس ايكينچيلەرى (كرەستيانلار) حقيقتاً يير آلديلار. هەمدە
يالغز روسيەنڭ اوزندەگنە ايمەس، عيني زماندا باشقا أولكەلەردە، او
جملەدەن بالخاصە توركستاندا. فقط، كرەستيانلار ييرني آلماقلە برابر
او ييرگە ايگە بولماديلار. قوللە كتيف خوجالق سيستەمي — قولخوزلار،
ساوخوزلار — دهقانلارني خوجالق حريتندەن محروم ايتدي وە اونلار-
ني دولتنڭ قوللەرى حاليغا كتيريب قويدى. ساويت حكومتينڭ بويوك
اميدلەر باغلاديغي أڭ مكمل زراعت ماكينەلەرينڭ ايشلەتيليشي وەيايليشي-
دا وضعيتني توزەتە آلمادى وە بر زمانلار دونيادا بوغداى جهتدەن ايڭ
باى سانالغان روسيە بوكون ايڭ دهشتلي آچلق كيچيرمەكدەدر. ستالين-
نڭ، ساويت حكومتينڭ 12 نچي يل دونومي مناسبتيلە سويلەگەن
نطقندا: «قناعتلە ديمەك ممكندر، كە قولخوزچيلق حركتينڭ آرتووى
سايەسندە بز ارزاق بحرانندان قطعي صورتدە قورتولاچاقمز، ياكە آرتق
قورتولدقدا. اگر قولخوز وە ساوخوزلارنڭ انكشافي داهادا كوچەيتر-
يلگەن بر تەمپو (سرعت) ايلە كيتسە، مملكتيمزنڭ اوچ ييللق بر زماندان
سوڭرا دونيادا، بوغدايغا ايڭ باى بر مملكت بولماغان تقديردەدە، ايڭ
بوغدايلي مملكتلەردەن بري بولووينە هيچ شبهە يوقدر» ديمشدى.
(ستالين‌نڭ «لەنينزم مسئلەلەرى» آتلي كتابينڭ 9 نچي طبعي 440 نچي
بيتيگە باقيلسين.) او زماندان (1929 نچي يلدان) بەرى قولخوز وە
ساوخوزلارنڭ انكشافي حقيقتاًدا كوچەيتريلگەن بر تەمپو ايلە كيتدى؛
حالبوكە ساويت روسيە بوگون «آدام ييوچيلەر» ديارينە ئەيلەنمشدر.

كيلەيليك ايشچيلەرگە. اونلار حاكميتگە ايگە بولديلارمى؟ بو
«حاكميت» نيمەدەن عبارتدر؟ بولشەويكلەر هەر زمان، اوزلەرندە حقيقي
بر «ايشچي دەموقراسيسى» موجود ايكەنلگيني يازادرلار. بوندان،
ساويتلار حاكميتينڭ ايشچي صنفينڭ سربست افادە ايتديگي فكرينە

استناد ایتمه‌سی وه ساویت حکومتینگ یالغز ایشچیله‌رنگ أراده وه‌آرزوسینی ایشکه آشیروچی بر واسطه بولووی لازم‌کیله‌ر ایدی. حالبوکه ساویت روسیه‌ده بونگ کیبی بر نه‌رسه یوقدر. حقیقتده بو بولادا بیلمه‌س ایدی. چونکه، ایشچی صنفی هه‌م مارقس هه‌م اونگ خلفی بولغان له‌نین نظریه‌له‌رینه رغماً، ایده‌ئولوژیك بر برلك تشکیل ایتمه‌یدر. سوسیالیست ایشچیله‌ر (تورلو توسله‌رده) موجود بولغانی کیبی، عینی زماندا آنتی-سوسیالیست ایشچیله‌رده باردر. بز حاضر آوروپادا «قاتولیك ایشچی تشکیلاتلاری»نگ بار ایکه‌نلگینه شاهد بولوب اوتوروبمز. ایشچیله‌رنگ یارده‌می وه فعالیتلی قاتناشی بولماسدان ایتالیاداغی فاشیستلار وه آلمانیاداغی هیتله‌رچیله‌ر انقلابی کیبی تام معناسیله آنتی-سوسیالیست انقلابلارنگ بولووی ممکنمیدر؟(*).

«ایشچی ده‌موقراسیسی» دیگه‌ن نه‌رسه، اگر تاریخنگ محصولی اولاراق بیریککه‌ن بوکونگی «سیاسی ده‌موقراسی»نگ چه‌رچیوه‌سی ایچنده قالماق ایجاب ایته‌رسه، عموم ایشچی صنفینگ سربست بر صورتده اوز رأیینی بیره بیلووی دیمه‌کدر. حقیقت حالدا ایسه ایشچی صنفی دونیانگ هیچ بر یرنده ساویت روسیه‌سنده‌کی قادار تضیق آستندا ایمه‌سدر. ایشچی پرولەتاریاتینگ قوممونیست فرقه‌سنه کیرمه‌گه‌ن بویوك کوپچیلگی ایسه حکومت وه فرقه أداره‌له‌رنده «فرقه‌سزلار» دیدیکله‌ری جزئی بر مقدار ایشچیله‌ر تامانیدان تمثیل ایتلگه‌ن. اونلارنی «فرقه‌سزلار» دیب آتاولارینگ سببی شودر، که ساویت روسیه‌سنده قوممونیست فرقه‌سندان باشقا هیچ بر فرقه‌غا اذن بیریلمه‌یدر. ساویت روسیه‌سنده‌گی ایشچی غره‌و (زاباستوفقا) حقندان محروم‌در؛ او، بیلگیلی بر زاوود وه یا فابریقا

(*) بو یرده شونی قید ایتمه‌ك لازمدر، که انقلابچی مارقسیستلارچا وه عمومیتله سوسیالیستلارچا «سوسیالیزم» مفهومنده اساس، بین المللچیلك‌در. یعنی ملیت غایه‌سینی انکار ایتمه‌ك، دولت قورودا ایگ باش اساس اولاراق هه‌ر بر ملی نه‌رسه‌نی ایشچی صنفینگ (پرولەتاریاتنگ) منافعینه تابع توتماقدر. مه‌نه بو سببده‌ن هیتله‌رچیله‌رنی، اونلارنگ فرقه اسمله‌ری بولغان «ناسیونال-سوسیالیست» ترکیبنده «سوسیالیست» سوزی بار دیب عمومیتله سوسیالیستلار بیله‌ن یاقینلاشترماق وه حتی آز قالا قاریشترماقنی یاکلیش دیب بیلمه‌ك کیره‌ك.

غا باغلانغان وه اوز ایسته‌گی ایله بر زاووتدان باشقا بریسنه اوتمه‌ککه حقی یوقدر.

ساویت روسیه‌سنده حکومت عموم ایشچی صنفی قولندا ایمه‌س، یالغز بولشه‌ویك فرقه‌سندادر. ساویت حاکمیتی پرولەتاریات دیکتاتوراسی ایمه‌س، یالغز پرولەتاریات آراسندا اهمیتسز بر آزچیلق تشکیل ایتکه‌ن بولشه‌ویك فرقه‌سی دیکتاتوراسیدر.

کره‌ستیان (دهقان) لارنگ حاکمیتده قاتناشیغی حقندا سویله‌ب اوتوروش‌ده آرتقچادر. ساویت اساسی قانونلاری بوینچا أداره قورولوشندا بر ایشچینگ (طبیعی، قوممونیست ایشچینگ) تاووشی (رأیی) 25 دهقاننگ تاووشیغا برابردر (ساویت عملیاتی بونی هه‌ر آدیمدا تأیید ایتمه‌کده‌در).

4 — ملی مسئله. ملی مسئله ساویت روسیه‌سیده، بولشه‌ویك دیکتاتوراسینگ 17 نچی یلی عرفه‌سنده قانداى وضعیته‌در؟ ساویت حکومتینگ ملتله‌رنگ روسیه‌ده‌ن سربستچه آیریلیب چیقا بیلو وه اوز باشیغا ملی مستقل دولت قورو حقی توغروسنداغی وعده‌له‌ری نیمه بولدی؟ روسیه‌نگ اوز چیگه‌ره‌له‌ری ایچنده‌گی وطنداش محاربه‌له‌ری بیته‌ر-بیتمه‌س بولشه‌ویکله‌ر (1921 نچی یلدا 10نچی فرقه قورولتاینده) ملی مسئله حقنداغی پروغراملارینی توبنده‌ن اوزگه‌رتدیله‌ر. ستالین، او زمانغی تیشقی ایشله‌ر قومیساری بولغان چیچه‌رین‌نی «حقیقتده بوش بر سوزگه ئه‌یله‌نیب کیتکه‌ن ملی مقدرات تعیینی حقنداکوب سویله‌یدر» دیب کایی‌گان ایدی... بو «بوش سوز»گه دقت ایتگز. بولشه‌ویك پروغرامندا وقتیله شرفلی بر اورون توتقان بو «بوش سوز» یریگه ساویت حکومتی نیمه قویدی؟ ستالین دیدر، که او «بوش سوز»، «ملتله‌رنگ دولت شکلنده آیریلو حقلاری» توغروسندا داها واضح وه داها آیدین بر شکلده بیلگیله‌نگه‌ن شعار ایله ده‌گیشتریلدی.» لکن عینی ستالین‌نگ ایضاح ایتووینه کوره بو شعار یالغز آوروپا مستملکه‌له‌ری ایچین تطبیق ایتله بیلیر. ساویت

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

حاكميتى آستنداغى روسيەنڭ اوز مستملكەلەريگە كيلگەندە ، ستالين نك سوزلەريگە كورە ، بو «آيريلو حقى ، روسيەگە داخل ملتلەرنڭ اوز أرادەلەرى بوينچا ، استفادە ايتلمەسدەن بوش قالادر». بو ملتلەرنڭ نە زمان وە نە شكلدە اوز «أرادە»لەرينى بو مضموندە افادە ايتديكلەرى حقندا ستالين هيچ بر نەرسە سويلەمەيدر. فقط ، بو نطقندان ايكى يبل سوگرا ، 12نچى فرقە قورولتايندا ، يەنە عينى ستالين «اطراف أولكەلەرده ساويت حكومتينڭ روس حكومتى اولاراق دوام ايتەچەك»ينى اعتراف ايتدى. ستالين بو اعترافينى آينقسا توركستان توغروسندا تأكيد ايتدى ايدى. باشقا سوز ايلە ئەيتكەندە بو «واضح وە داها آيدين بيلگيلەنگەن شعار»دا «بوش سوز»گە ئەيلەنتريلگەن ايدى. 10نچى قورولتايدان 7 يبل اوتكەندەن سوڭ ، 1928نچى يبلدا موسقوا بولشەويكلەرى پرولەتاريات ديكتاتوراسينڭ ، توركستاندا ملى پرولەتارياتسز ايشلەمەكدە ايكەنلگينى اعتراف ايتديلەر. (شورالار اتفاقى مركزى اجرائيە قوميتەسينڭ 1928 نچى يبل ديكابر آينداغى ستەنوغرافيك معلوماتنە باقيلسين.) بوندان يالغز 4 آيغنە اول توركستان قومونيستلارى (سعد وقاص اوغلو جانايدار ، قوراميس اوغلو آزموخان وە باشقالارى) موسقوا مأمورى غولوشچەكين نڭ توركستاننى محو ايتوچى دوشمانلق حركتلەرينى كورەبيلە توروب اوگا قارشى «جسارتلەرى ييتمەگەنلگيدەن» پروتەست قيلالماغانلقلارينى وە بو قورقولارينڭ اوزلەرينڭ (توركستان قومونيستلارينڭ) اوز وطنندا استناد ايتە بيلەجەكلەرى ملى پرولەتارياتنڭ يوقلغندان كيليب چيققانلغينى اعتراف ايتديلەر. «توركستانداغى ساويت حاكميتينڭ بر روس حاكميتى اولاراق دوام ايتمەكدە» ايكەنلگينى بوندان داها آيدين كورسەتوچى دليل لازممى؟ ملتلەرنڭ دولت شكلندە روسيەدەن آيريلماق حقى توغروسنداغى بولشەويك شعارىدا ايندى ، 16 ييللق پرولەتاريات ديكتاتوراسى سوگندا ، عينيلە «ملتلەرنڭ مقدراتينى تعيين» شعارى كيبى «بوش بر سوز»دەن عبارت بولوب قاليب توروبدر.

ساويت حاكميتى دورندە باشقا تورلو بولا آلورمى ايدى؟ — يوق ؛

بولالماس ايدى. چونكە ساويت حاكميتى نزدندە اوز باشيغا ملى مسئلەنك مستقل بر قيمتى يوقدر. بولشەويكلەر ملى مسئلەنى عموم ايشچى مسئلەسينڭ منفعت وە مقصدلاريغا تابع بر قسمى ديب سانايدرلار. بولشەويك نظريەسنە كورە بوتون يير يوزيندەگى مملكتلەر ايشچيلەرينڭ منفعت وە مقصدلارى عموميدر وە آيريم مملكتدە ايشچيلەرنڭ منفعت وە مقصدلارى اوز ملى جمعيتينڭ باشقا صنفلارينڭ منفعت وە مقصدلاريغا بوتونلاى ضددر. (*).

ساويت حاكميتينڭ 17نچى ييلى عرفەسندە ملى مسئلە ساويت روسيەسى چيگەرەسى ايچندە همان بورونغوداغيدەك تورادر. حتى بولشەويكلەر تامانيدان ملى أولكەلەردە — توركستاندا ، قافقاسيادا وە باشقالارندا — ياراتيلغان «ملى-قوممونيست»لار ايچندەن بر كوپلەرى موسقواغا قارشى دائمى مجادلەدەدرلەر وە ملتلەرنڭ دولت شكلندە آيريلو حقى شعارينى «بوش سوز»دەن حقيقتغا ئەيلەنترمەككە تريشماقدالار. چونكە اطراف أولكەلەرنڭ حاضردا بر روس مستملكەسى حاليغا ئەيلەنتريلگەنلگيني وە توركستان پاختاسينڭ ، قافقاس نەفتينڭ اوز خصوصى مملكتلەرينڭ منافعينە ايمەس ، مركزى ساويت حاكميتى منفعتلاريغا خدمت ايتە ياتقانلغينى بو ناسيونال-قوممونيستلار هەم آپ-آچيق آگلاب قالديلار.

بز بو ييردە ساويت حاكميتينڭ 16 ييل ايچندەگى «اقتصادى يوتوقلارى»ندان بحث ايتب اوتورمايمز. بولشەويكلەر زاوود وە فابريقالار قورديلار ، هەر تورلو زراعت ماكينەلەرى تارقاتديلار ؛ بر قانچا اينديگەچە معلوم بولماغان بايلق منبعلارى كشف ايتديلەر ؛ بويوك مقداردە تورلو «گيگانت»لار تأسيس قيلديلار. بونلارنڭ بارچاسى قاپيتاليست وە ايمپەرياليست مملكتلەرنڭ ، خصوصاً آلمانيا ، آمريقا وە اينگلتەرە متخصصلارى رهبرلگى آستندا قيلنمشدر. ايگ يەگى سيستەم فابريقا وە زاوودلارنڭ

(*) «پرولەتاريانڭ وطنى يوقدر» ديگەن ايسكى مارقسيست شعارى بوندان كيليب چيققان.

بوللغينه قاراماسدان ساويت تبعەلەری لازم بولغان درجەدەكينه آلمای ياتورلار. مملكت تيلەنچيلك قيلماقدا. اهالی آچلقدان أولمەكدە. ساويتلارنگ اوز آقچالاری هيچ بر قيمتگه ايگه ايمەس. اهالينگ يمەك وە كييم جهتيدەن ايگ ضروری احتياجلارینی أودەيە بيلمەك اقتدارندە بولماغان بو «گيگانت»لار، اقتصادی باقيمدان، قاندای قيمتگه ايگەدرلەر؟

ساويت روسيەنگ 16 يل اوتكەندەن سوگغو ايچكی وضعيتينگ عمومی كورونوشی مەنە شوندايدر.

5 — ساويت حاكميتينگ تيشقی سياستی

ساويت روسيەنگ يوقاريدا تصوير ايتديگيمز ايچكی وضعيتی اونك تيشقی سياستنەدە تأثير ايتمەی قالالمادی. بولشەويك ديكتاتوراسينگ 16 نچی يیلی سوگينە توغرو، آوروپادا انقلاب ايچين سوك درجە اوگغايسز بر وضعيت حاصل بولمشدر. موسقوف رسمی مجموعەسی «انقلاب وە مليتلەر» (4 نچی ساندا): «قومينتەرن، ايگ مهم وە بويوك قاپيتاليست مملكتلەردە حاضرچالق توغرودان توغرو بر انقلاب وضعيتی وە احوال روحيەسی يوق ايكەنلگينی كورسەتدی» ديب يازادر. نيچين بو مملكتلەردە «توغرودان توغرو بر انقلاب وضعيتی وە احوال روحيەسی يوقدر»، بو آيريم بر مسئلەدر وە بز بو يردە اوگا تيگمەيمز. فقط، ايچكی تهلكەلەرنگ آرتا باريشندان وە آوروپادا «انقلاب احوال روحيەسی» يوقلغندان‌دا ساويت تيشقی سياستينگ منظرەسی حاصل بولادر. بولشەويكلەر خط حركتلەرینی بردەن اوزگەرتمەكدەدرلەر. ساويت ديپلوماسيسی اوز قورسينی (يولينی، باغينتينی) ايندیگەچە اوزينگ ايگ يامان دوشمانی ديب سانادیغی دولتلەر ايله ياقينلاشماق اوزرە دەگيشترمەكدەدر. لەنين، «مارقسيزم نظريەسی بر دوغما (قطعی عقيدە) ايمەس، وضعيتگە كورە قوللانيلا بيلەجەك بر دستورالعمل» ديب يازغان وە بوندان نتيجە اولاراق شو فكرنی اورتاغا چيقارمشدی: ساويت حكومتی روسيەدە «دونيا انقلابينگ اركان حربی» بولغان بولشەويك ديكتاتوراسینی ساقلاب قالماق اوچون هەر قاندای گذشتلەرگەدە كيتمەليدر. بو «جهان انقلابينگ اركان حربی»نی

قايسی بهاغه بولسا بولسون ساقلاب قالماق اوچون لەنين، آلمان قوممونيستلاريغا، اوزلەرينی هيچ بر وقت «وەرسای صلح معاهدە نامەسينی البتە وە تيزدەن رد ايتمەك وظيفەسی ايله قطعی باغلاماسلق»نی توصيە ايتكەن ايدی. هەمدە او (لەنين) اوزينگ مشهور «قوممونيزمدا سوللق بالا خاستالغی» ديگەن، وە سوزنگ تام معناسيله «بولشەويك خط حركتينگ عقائدی» بولوب كيتكەن رسالەسندە: «وەرسای معاهدەسينگ تيزدەن يوقاتيليشی امكانی يالغز آلمانلارنگ ايمەس، عينی زماندا ساويت انقلابينگ بين‌الخلق موفقيتلاريغا باغليدر.» ديب يازغان ايدی. مەنە بو سببدەن، آلمانيادا، دونيانگ (طبيعی، ساويت روسيە خارجندە) ايگ قوتلی فرقەسی سانالغان آلمان قوممونيست فرقەسينی يوق قيلغان وە آلمانيا ايچندە قوممونيزمغا قارشی رحمسز محاربە اعلان ايتكەن ناسيونال-سوسياليزم غلبە قيلديغی زمان ساويت حكومتی درحال، وەرسای معاهدەنامەسينگ اوزگەرتيليشيگە قارشی ايكەنلگينی بيلديردی وە بو حركتی ايله لەهستان هەم فرانسەبيلەن ياقينلاشو اوچون اوزيگە يول آچدی. كيچيك آنتانتا، يعنی چەخوسلوواقيا، يوگوسلاويا وە رومانيا دولتلەريلەدە ياقينلاشو احتمالی كورونمەكدەدر.

ساويت خارجی سياستينگ قورسينی بيلمەك اوچون بردە عمومی جهان وضعيتينی‌دە نظردە توتماق لازمدر. اگر حاضردا توغرودان توغرو بر انقلاب احوال روحيەسی يوق ايسەدە، ايكنچی ياقدان جهاندە تينچلك، سلامتلك‌دە يوقدر. آوروپادا، آمريقادا، آسيادا بحرانلار پنجەسندەدر. آينقسا محاربە قورقوسندان كوب سويلەمەكدە وە يازماقدادرلار. فرانسە، لەهستان وە كيچيك آنتانتا دولتلەری اوزلەری ايچين، هيتلەرچيلەر حكومت باشيغا كيلگونچەگە قادار ساويت حكومتينگ ايگ ياخشی مناسباتدا بولونديغی آلمانيا ايله هەر قاندای بر آگلاشماوچيلق احتماليغا قارشی برامنيت يولينی تاپماقغا چاليشماقدالار. حتی برآرالق آلمانيا ايله ساويت روسيە آراسندا حربی اتفاق باغلانغانلغی‌دا تخمين ايتلگەن ايدی. مەنە بو سببدەن ساويت حكومتينگ بو دولتلەر طرفيغا اوزاتيلغان قولی هوادا بوش آسيليب قالمادی.

ساویت حکومتینک آمریقا تامانیدان تانیلووی مسئلەسیدە نوبتدە توراددر. لاکن بو یێردە سببنی ساویت حکومتینک «موفقیتلەری» خارجندا آقتارمالیدر. آمریقا، مانجوکونی کوچەیتریش یولی وە اوزینک ایچکی مانغولیا سیاستی ایلە ساویت روسیە ایچین بویوك قورقولار توغدورا یاتقان یاپونیا ایلە مصادمەگە کیریشیب قالودان خوف قیلادر. بو صورتلە، ساویت حاکمیتی ایلە ایمپەریالیست آمریقانک تیشقی سیاست جهتدەکی منفعتلەری یاپونیاغا قارشی اوزآرا یاقینلاشولارینی طلب قیلادر. ساویت-آمریقا یاقینلا-شماسینک یکانە سببی مەنە بو ایکەنلگندە بوتون آوروپا غازیتالاری متفق وە مصردرلار. بو خصوصدا ساویت تیشقی ایشلەر قومیساری لیتوینوفدە بالذات آچیقچاسنا سویلەمشدر.

کورەمز، کە ساویت تیشقی سیاستینک موفقیتلەری اوچ نەرسەگە اساسلانغان: بوتون دونیادا ایک قوتلی بولغان آلمان قوممونیست فرقەسینی یوق قیلغان ناسیونال-سوسیالیزم غلبە قیلدیغی زمان ساویت روسیەنک اوز ایچندەکی، اونی هەر قاندای بر تیشقی مصادمەدەن قورقوتا تورغان ایچکی تهلکەلەرنک یوز بیریشی؛ آوروپادا وە آمریقادا انقلابی احوال روحیەنک یوقلغی، کە ساویت حکومتینی انقلاب پاتلاتش پروژەسینی موقتاً بر چیتکە قویوب توروشغا مجبور ایتب توروبدر. نهایت، جهان بحرانی وە ساویت مطبوعاتینک هەلیگەچە ساویت اتفاقیغا قارشی برلکدە اوروش حاضرلاماقلە عیبلەمەکدە اولدیغی قاپیتالیست دولتلەر آراسنداغی متقابل اعتمادسزلق.

بوندان 16 ییل بورون، بولشەویکلەر حکومت باشیغا کیلیب «سرای-لارغا قارشی اوروش، قولبەلەرگە صلح» اعلان ایتمشلەر ایدی. بو سیا-ستنک نتیجەلەری ایندی میداندادر: روسیە ایچندە ساویت حکومتی قولبە-لەر ایلە، یعنی بوتون ئەمەکچی (زخمتکش) خلق ایلە محاربە حالندادر؛ خارجدا ایسە او، ساویت حکومتی، بورژوآ-قاپیتالیست دولتلەر سرایندا خیر وە همت آقتارماق مجبوریتندە قالمشدر.

لکن بوندان بولشەویکلەرنک اوز روح، وجدانلارینی اوزگەرت-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دیکلەری چیقمایدر. یوق. ساویت حکومتی یەنە ایسکیچە «بین‌الملل پرو-لەتاریات وطنی» بولوب قالا بیرەدر وە، «بوتون دونیاداغی ئەمەکچی کتلەلەرنی وە مظلوم خلقلارنی، ایمپەریالیزم آغالغینی، قاپیتالیست وە ملکدارلار حاکمیتینی قوراللی قوزغالیشلار، ایچکی اوروشلار وە «ملی قورتولوش» محاربەلەری یولی ایلە ییقیتماق اوچون سوگنو وە قطعی کو-رەشکە سوق ایتشگە حاضرلانادر» («رەوولیوسیونی ووستوق»نک 1933 نچی ییلغی 2 نچی سانیغا باقیلسین). فقط بوگون بولشەویکلەر بوایمپەر-یالیستلەر حضورندە یالتاقلانماق وە بو قاپیتالیستلاردان آقچا سوراماق مجبوریتندەدرلەر.

بولشەویك ایدەئولوژیسی (مفکورەسی) باقیم نقطەسندان بو یوتوق-لارنی اصلا ساویت حاکیتینک «موفقیتی» دیب آتاب بولمایدر.

چوقای اوغلی مصطفی

تورکلك سەسی

باشقارمادان: توبەندە اوزیچە کیتریب اوتوردیغمز مقالەلەر تورك محررلەریندەن والا نورالدین بیك طرفندان یازیلیب «هرگون» آتلی استانبول غازیتاسینک 27 وە 28 نچی اوقتوبر نسخەلاریندا باسیلیب چیقمیشدر. والا نورالدین بیك مقالەسینک اهمیتی آینقسا «یاش تورکستان» بیتلەریندە تینماسدان آلغا سوروب، یاقلاب کیلدیگمز «تورك برلگی» یولیمز ایچین پك مهمدر. والا نورالدین بیك مسئلەنی حقیقتاً توغرو قویمشدر. بوتون دنیادا اوزینی یگانە «صلحپرور»، ملتلەر دوستلغی طرفداری وە ملی حرث یاراتوچی کورسەتیب، تانیتماقغا اورونوب یورگان ساویت حکومتی تورکیەگە توپ، توفەنگ طیارەلەر هدیە ایتویلە برابر شو تورکیە ایلە اوز قول آستنداغی تورك أولکەلەری آراسندا، ملی حرث مناسبتنی باغلاشترماق ایچین امکان بیرسە ایدی، بالخاصە معلملەرگە محتاج تورکستانغا تورکیەدەن معلملەر کیتریتسە ایدی، تورك ملتینە قارشی حس ایتدیگی دوستلغینک «آلدی-آرتی تازە» وە هر تورلو «حرام فکر»دەن آزاد ایکەنلیگینی اثبات ایتکەن بولور ایدی. تورکیە حکومتی تورك یاشلارینی ساویت روسیەسیگە «استاژ» کورمەك ایچین یوباریب توردیغی زمان، نە ایچین سایت حکومتی تورکستان یاشلارینی تورکیەگە معلملك درسی آلماق ایچین یوللامایدر.

والا نورالدین بیك مقالەسندە قویولغان مسئلەگە «یاش تورکستان»نک کیلەجەك سانندا قایتب اورالماقچیمز.

روس ساویت معارف قومیساری بوبنوف یولداشا آچیق مکتوب

محترم مسافرلاریمز!

بەن، سزك مکتبلەریگزدە تحصیل گوردم؛ سزلەردەن خایلی شیئلەر اوگرەندم وە مملکتگزە قارشی پەك فضلە بر دوستلق دویارم. دونده والی محیالدین بیگگ «پەرا پالاس»دەگی اوگلە یمەگی ضیافتندە، سفیر سوریتس جنابلاری واسطەسیلە ذات عالیگزە تقدیم ایدیلدم. فقط، آیاق اوزەری، آشاغیکی چتین مسئلە حقندا سزگلە گوروشمەك قابل دەگیلدی. اونك ایچین یازاراق سوریورم.

ساویت حدودلاری داخلندە آذری، قرغز، ئوزبەك الخ... اسملەریلە یاشایان پەك چوق تورکلەر موجود بولوندیغی، بونلارنگ یکونی، حتی تورکیەدەکی تورکلەردەن داها فضلە اولدوغی، هەرکسگ معلومیدر.

ساویت توپراقلارندا پەك چوق سیاحتلار یاپدم وە بو تورکلەرك طبقی بزمکبی قونوشدقلارینی، اونلارلە تام معناسیلە بر ملت تشکیل ایتدیگیمزی گوردم.

گرچە، قونوشمالار آراسندا برآز فرق وار. لاکن بو فرق، دیالەکت، یعنی لهجە فرقندان عبارتدر. بر استانبوللو ایلە بر اورەنبورغلونگ، بر بورسەلی ایلە بر باکولینگ لهجەسی آراسنداغی فرق، بر قسطمونولو ایلە بر وانلینگ، بر ارضروم کویلوسی ایلە بر چوقوراوالینگ لهجەلەری آراسنداغی فرقدان داها بویوك دەگیلدر.

ایسکیدەن، چار أدارەسی زماندا، (استانبولا قادار تشریف ایتمیشکەن باب عالی کتابچیلارندان تدقیق بویورا بیلیرسیگز.) بورادا باسیلان کتاب وە غازیتالاردان بویوك بر قسمی سزیگ مملکتگزە سوق ایدیلیردی.

بزدە اورادا کی ملتداشلاریمزك باسدیقلاری اثرلەری آلیر اوقوردق. حتی ایچلەرندەن بعضیلارینی کندی مخلداتمزدەن سایاردق. حالبوکە اون کسور سنەدر، بەنجە شمدی آرتق هیچدە وارد اولمیان وە بوندان سوگرا سزچەدە وارد اولماماسی ایجاب ایدەن سیاسی ملاحظەلار سائقەسیلە،

ملتمزك ایکی آیری مملکت داخلندەکی قسمی آراسندا موجود نشریات ارتباطی کیسیلمشدر.

اورادا کی تورکلەرلە بورادا کی تورکلەر آراسینە بر سدچین قونولمشدر.

تورکیەمزە گەلەگز شرفینە آنقارادا آگلاشاراق بو سدچینی یيقماگزی ایستیورز! بو، بر..

ایکنچیسیدە:

یاگلیش بر آلفابە (الفبا) سیستەمی سببیلە، تورك دیلی، بر داها تعمیر ایدیلمەمەك اوزرە، پارچالانیور.

عرب حرفلەریلە باسیلان اثرلەری، ایسکیدەن آدریاتیق ایلە چین آراسنداکی بوتون تورکلەر آگلیا بیلیرلەردی.

حالبوکە، سز، ساویت تورکلەرینگ بزیمکیندەن چوق باشقا بر یەگی آلفابە قبول ایتدیکلەرینی بیلیورسگز. ایش، بونگلەدە قالمیور. کوچوك کوچوك تفاوتلەرلە تورکچە قونوشان تورك قوللارینگ هەر برینە آیری بر آلفابە قبول ایتدیردیگز. (وە یا قبول ایتمەلەری کندیلکندەن حاصل اولدی).

بویلەلکلە، تورك یازیسی بابل قلەسنە دوندی. برینگ یازدیغینی اوتەکی آگلیامیور.

مملکتیمزی زیارتگز مناسبتیلە، آنقارادا، شو خصوصدادا مطابق قالماگزی ایستیورز:

<u>بویوك بر تورك آلفابەسی قورولتایی عقد ایدەرەك بو صوك بش اون</u>
<u>ییل ظرفندا پارچالانان تورك یازیسینە تمامیتینی، مصونیتینی اعادە ایتمەك...</u>

اگر بونی یاپارساگز، اگر بو خصوصدا بزیم رهبرلەرلە آگلاشا بیلیرسەگز، امین اولوگز، بوتون سیاسی حیاتگزك ایگ پارلاق موفقیتینی تأمین ایدەجەکسگز.

والا نورالدین

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

«كيم اوقور، .كيم ديكلەر؟...»

موسيو بوبنوف، يولداشى موسيو ووراشيلوفدان أورنەك آلسين!

ناظرلارڭ شخصى دوشونجەلەرى، البتەكە أدارە ايتديكلەرى رسمى تشكللەرڭ گيديشاتى اوزەرىندە عامل اولور.

شايد مسافريمز بولونان ساويت حربيە قوميسارى ووراشيلوف جنابلارى، بزلەرى شخصاً چوق سەوەمەيش اولسايدى هەم بو هيئتڭ باشندا كندى گەلەجەگنە باشقاسينى يوللاماق امكانينى بولوردى هەمدە ساويتلارڭ بزلەرە توپ، توفەڭ، طيارە ويرمەسنە مانع اولوردى.

دوشونڭ: بر دولتڭ، قومشوسى بولونان بر دولتە توپ، توفەڭ، حرب طيارەسى ويرمەسى نە ديمەكدر؟

بو، سوڭ درجە اعتماد، سوڭ درجە ساغلام بر دوستلق امنيتينەدلالت ايتمەزمى؟... ديمەك، كە روسلار، بزدەن — پەك حقلى اولاراق — مطمئنلەر... كنديلەرينە آنجاق يارديميمز ادوقونا بيلەجەگينە قانع اوليورلار... وە بو قناعتڭ سارسيلمادان افادەسنە ووراشيلوف يولداش عامل اوليور.

پەك أيى شيمدى سورارز: ساويت قومشومز بزە اعتمادينى توپ، توفەڭ، طيارە كبى مادى جهتلەردە ابزار ايتديگى وە مناسبتيمزى بو ساحەلاردا قوتلنديرديگى حالدە، معنوى طرفدادا نيچين عينى شئ ياپيلميور؟

دوندە، بر مقالەمزدە آگلاتيلديغى كبى، ساويت توركلەريلە بزيم آرامزدا يەگى رەژيملەريمز اتناسندا قوتلى معنوى رابطەلار تأسيس ايديلمەك شويلە دورسون، بالعكس، أسكى معنوى رابطەلاردا كوكندەن بالتالاناق صورتيلە قريلميشدر:

1 — چار روسيەسى، توركيە نشرياتينڭ، غازيتالارينڭ، كتابلارينڭ كندى توپراقلارينا گيرمەسينە اوقونماسنا مساعدە ايدەردى. شيمدى بوگا امكان بولاميورز. عينى ملتڭ ايكى قولى آراسندا براوچوروم آچيليمشدر.

2 — أسكيدەن عينى يازىيى بوتون توركلەر اوقورلاردى. حالبو

كە شيمدى هەر تورك شعبەسينڭ يەگى بر يازيسى حصولە گەلميشدر.

برلەشتريلمەگە دوغرو دەگيل، داغيلتماغا دوغرو آديملار آتيليور!

ووراشيلوفڭ توپنە، توفەگينە، طيارەسنە چوق تشكرلەر ايدەرز.

فكريمزجە، بوبنوفدا، كندى ساحەسندا توركلەرە قارشى عينى دوستلق اعتمادينى، يارديمينى كوستەرەلى، تورك عالمينڭ بوزولان معنوى وحدت وە مواصلەسينى تأمين ايتمەليدر.

بو، توپدان، توفەگدەن، طيارەدەن داها مهمدر. چوق، چوق داها مهمدر.

وا. نو.

* * *

توركستاندا «تيل سياستى»

III.

اوتكەن ايكى مقالەدە اوزبيكستاندا يوروتولماقدا بولغان تيل سياستندەن بحث ايتمش ايدك. ايمدى قيسقاغنا بولساداو بو مسئلە اطرافندا توركمەنستاندا بولوب كيچمەكدە بولغان حادثەلەر وە او ييردەگى آقيملار ايلە اوقوچيلاريمزنى تانشتريب كيچمەكچى بولامز.

ساويت حكومتى توركمەنستاندا تيل مسئلەسى اطرافندا بورى اوغلى كوموش على(*) وە يولداشلارينڭ باشچيليغى آستندا يوروغان ملى تيل آقيمى ايلە اوزون ييللار كورەشمەك مجبوريتندە قالدى. نهايت كوموش على وە باشقا باشچيلارنى قاماقغا آلو ايلە قوتولغانليغنى اويلاب توراركەن بو آقيمنڭ مملكتنڭ هەر طرفندا منورلەر آراسندا كوك آتوب اوراب ارا ياتقانيا شاهد بولوب اوتورادر.

بورى اوغلينڭ باشچيليغى آستندا بولغان بو ملى تيلچيلك آقيمينى ساويت حكومتى ملتچيلك، توركچيلك، پان توركيستلك ايلە عيبلەيدر. بو

(*) بورى اوغلى كوموش على، خوجان اوغلى سلطانبك ايلە برليكدە 1917 نچى ييلى، انقلابدان سوڭ تاشكندە باش محرريز مصطفى بيكنڭ سياسى رهبرلگى آستيدا چيقيب تورغان «برلك توزى» غازيتاسيغا كوب ياقيندان قاتناشغان بر ذاتدر.

تیل آقیمی یه‌گی ادبی تیل اوچون اساس اولاراق ایسکی تورکمه‌ن ادبیاتی تیلینی آلادر. یه‌گی ادبی تیلنی عموم تورك تیلی اساسی بولغان «اورال-آلتای» تیل غروپینگ عمومی وصفله‌ری، قانونلارینا اویغون بر شکلده انکشاف ایتدیریب تیلنی مه‌نه شو قایناقدان بایتیش کیره‌کلگی قاراشینی آلغا سورادر. ساویت تیلچیلگی طرفدان آلغا سورولگه‌ن تیلنی ایسه «یالقاولار تیلی» دیب آتارلار ایمش.

بو ملی تیل آقیمی قاراشلارینی بوتونلای رد ایتوچی ساویت تیلچیلگی ایسه یه‌گی تورکمه‌ن پروله‌تار ادبی تیلینی ساویت حکومتی اینته‌رناسیونال تیل سیاستینگ کورسه‌تکه‌ن اساسلاری اوستنده توزوب اوسدوروش کیره‌کلگینی آلغا سوره‌در. حتی او تورکمه‌ن خلقینگ ساویت دورینه قادار بر ادبی تیلی، بر ادبیاتی بولووینی‌دا قبول ایتمه‌کچی ایمه‌س. او، ساویتلاردان اول تورکمه‌ن ادبی تیلی بارلغندان بحث ایتونی «اسارتده‌ن قوتقاریلغان» خلقلارغا ساویت حکومتی طرفدان ادبی تیل بیریلگه‌نینی انکار ایتو کیبی «گناه کبیر» بولغانلیغنی سویله‌یدر. او بوندای توشونوله‌رنی ساویت حکومتینه قارشی بر نانکورلك دیب کورسه‌ته‌در...

تورکمه‌نستان معارف قومیسارلغی مجموعه‌سنده چیققان تورکمه‌ن پداغوژی آقاده‌میسی مدرسله‌رنده‌ن دریا اوغلی حدیر دیگه‌ن کشینگ مقاله‌سی بو مسئله‌نی برآزدا قیزدیریب یوبارغان. بو مقاله‌نگ اوزی قولیمزغا کیلمه‌گه‌ن بولسادا تورکمه‌نستان ساویت مطبوعاتینگ آچدیغی مناقشه‌لر بزگه اونگ آلغا سوردیگی فکرله‌ر حقنده بر تصور ایدینمه‌ك امکانی بیرمه‌کده‌در.

اولا مقاله‌نگ «ایسکی تورکمه‌ن ادبی تیلی» دیگه‌ن سرلوحه‌سی اوزی کوب‌گنه نه‌رسه‌لر سویله‌مه‌کده‌در. «تورکمه‌نسکایا ایسکرا» غازیتاسینگ (30. 5. 33) افاده‌سنچه بو مقاله ملی تیل مسئله‌سنده‌ن باشقا بر تاقم ملی تأریخی، فلسفی نظریه‌له‌رده اورتاغا قویماقدا ایمش. مقاله (تیل مسئله‌سنه دائر قسمنده) انقلابغاچا تورکمه‌ن ادبی تیلی بارمی ایدی؟ —

دیگه‌ن سؤال ایله باشلایدر. مقاله ایگه‌سینگ بو سؤالغا جواب بیرمه‌سده‌ن اول بر ملی ادبی تیل دیگه‌نده نیمه آگلاش کیره‌کلگی وه اونگ عملگه کیلووی اوچون لازم بولغان عامللار حقنده بیریب اوتکه‌ن ایضاحاتی بزم اوچون شایان دقتدر.

«بر خلقنگ ملی ادبی تیلگه ایگه بولووی اوچون اونگ اقتصادی، سیاسی بر برلك توزووی کیره‌ك. او خلقنگ اوز دولتی دائره‌سنده اقتصاداً بر برلك حالندا بولووی، دولتنك قانون ایشله‌ری‌ده اونك اوزی طرفدان توزولوب ییشیلووی کیره‌ك. بوتون آپپارات بر تیلده یوروتولمالی. دولت سیاستی، اقتصادیات، صنعت، ادبیات، ته‌خنیك، طب وه باشقا ئه‌له‌مه‌نتله‌ر برله‌شیب او ملتنگ ادبی تیلینی وجودغا چیقارادرلار.» دیدیکده‌ن سوك باشداغی «انقلابغاچا تورکمه‌ن ادبی تیلی بارمی ایدی؟» دیگه‌ن سؤالیغا قایتب، بوگا او طبیعتیله انقلابغاچا تورکمه‌ن ادبی تیلی بار ایدی دیب جواب بیره‌در. چونکه عکس تقدیرده اونگ‌ده غرضکار ساویت تیل سیاستچیله‌ری-نیرنگبازلاری کیبی عصرله‌رده‌ن‌به‌ری یوزله‌رچه شاعر، ادیب یازوچیلار یتشترگه‌ن بر تیلنگ بارلیغینی انکار ایتمه‌سی لازم‌کیله‌ر ایدی، که بونی انصافینی ساتماغان هیچ بر انسان قبول ایته آلماس. او ایسکی ادبی تیلنگ قطعی شکلینی چیقاریب قویوش اوچون XIX-XVIII عصرله‌رنگ شاعر، ادیبله‌ری اثرله‌رینی تیکشیریش کیره‌کلگینی آلغا سوروب، تورکمه‌ن یاشلغینگ هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن زیاده بو اسکی تورکمه‌ن ادبی تیلی اساسی اوستنده اصرار قیلیشی کیره‌کلگینی چیقارادر.

ساویت مکتبنده درس بیریب، ساویت حکومتی ایکمه‌گینی ییب تورغان بو قیزیل مدرسنگ ساویت حکومتنه قارشی نانکورلك دیمه‌ك بولغان نظریه‌سنده‌ن فغانی کوککه چیققان ساویت مطبوعاتی ممثلله‌ری «تورکمه‌نستان علمی تیکشیرو اینستیتوتی» رئیسنه مراجعتله بو حقده اونك رأینی سورایدرلار. او کیشی‌ده «مخدوم قولی» اساسلی صورتده تیکشیریلیب، بر قناعت حاصل بولماغونچا بو حقده قطعی بر نه‌رسه سویله‌ب

بولمایاجاغی جوابینی بیرمشدر. اوز نظریه‌له‌رینی تصدیق ایته‌تورغان جواب آلالماغان ساویت تیل سیاستچیله‌ری «مسئله‌نگ حلی مخدوم قولی‌غا قالدی» دیب باقیریب چاقیرادرلار. دولت محمد اوغلی مخدوم قولی 18 نچی عصرده‌گی مشهور تورکمه‌ن شاعری‌در. مخدوم قولی‌نگ «جنگ نامه» نام اثری بوکونگی ساویت آقاده‌میسی اعضاسندان، وقتیله تاپتازه مونارشیست پروفه‌سور آلیکساندر ساموئیلوویچ طرفندان کوب تیکشیریلگه‌ن ایدی. سوڭ ییللاردا بولشه‌ویك مطبوعاتندا، آینقسا «پراودا ووستوکا» غازیتاسی بیتله‌رینده، ساموئیلوویچ‌نی «فه‌ئه‌دالیزم، ملی بور- ژوآ» فکرینی تاراتوچی مخدوم قولی پروپاغانداچیسی بولدی دیب کوب عیبله‌ب یازدیلار. ساموئیلوویچ بو عیبلاولاردان قورقوب، بوقوب قالماسا ایدی — انقلابدان کوب اول تورکمه‌ن ادبی تیلی بولغان دیب چیقار وه بوگا دلیل اولاراق مخدوم قولی‌نی‌ده آتاب اوته‌ر ایدی.

دریا اوغلی‌نی تنقید ایتوچی «تورکمه‌نسکایا ایسکرا» محرری اونگ قاراشندان آینقسا اوچ نقطه اوستنده کوب اصرار ایته‌در. هه‌ر «خلق اوز دولتی ایچنده اقتصادی بر برلك تشکیل ایتمه‌لیدر» دیگه‌ن نقطه‌سینی آلوب بوندان محررنگ حقوق تیکیسلیگی (؟) اساسندا خلق- لارنگ تشریك مساعی ایتشله‌رینی قبول ایتمه‌گه‌نلگنی؛ بونگ‌ده له‌نین ملی ملی سیاستی یولنه قارشی بولغانلیغینی چیقارادر.

بو غایتده طبیعی بر نه‌رسه‌در. بوکون له‌نین ملی سیاستنه موافق توشو- نوچی، اونگ اورتاغا چیقاردیغی بوکونکی شرائطده حقوق تیکیسلیگی بارلیغینی اویلاوچی برگنه بولسادا انصافلی تورکستانلی تاپیلارمی ایکه‌ن؟ مه‌نه بو قولیمزداغی تیل سیاستی کیچیك‌گنه بر مثال. شو حقده حکم ایته‌رکه‌ن حقوق تیکیسلیگی دیگه‌ن نه‌رسه بارمی؟

اونگ آلغا سوردیگی «حقوقی، قانونی مسئله‌لرده او خلقنگ اوزی طرفندان بیشیلمه‌لی»، «بوتون آپپارات بر تیلده یوروتولمالی» دیگه‌ن نقطه‌لرده «تورکمه‌نسکایا ایسکرا» محررینگ هیچ خوشنه کیتمه- مش. او بونلاردادا له‌نین ملی سیاستنه قارشیلق کوروب دریا اوغلی‌غا کفر-

ئۇلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

له‌رینی یاغدیرماقدا. فقط دریا اوغلی‌دا اوز یولندا یوروب باراادر.

ملی تیلچیلك آقیملارینا قارشی بو قادار شدت کورسه‌تکه‌ن ساویت حکومتی یه‌گی تورکمه‌ن پروله‌تار ادبی تیلینی‌ده «بویوك رهبر» ستالین‌نك کورسه‌تدیگی بین‌الملل پروله‌تار ادبی تیلنه ایریشترو یولندا آلیب بارماقچی. اونگچون ایلك سیرادا تورکمه‌ن اورفوغرافیسینی، غرامه‌رینی وه آتامالا- رینی توزوشده ساویت تیل سیاستی ایزله‌رینی محکم توتماقچی بولادر. بو یولدا اوزینگ موفقیتنی تأمین اوچون بوتون تیلچیله‌رینه هیچ بر صورتله ملتچی عنصرلارنگ تأثیرینی یاناشترماسلقلارینی توصیه ایته‌در.

یسه‌ن تورسون

* * *

تورك غازیتاچیلغی (*)

XV.

تورکستاندا 1915 نچی ییلدا چیقاریلغان تورکچه غازیتالارنگ بری ده کونده‌لك اولاراق سمرقندده چیقمش «تلگرام خبرلری» در. بو غازیتا تاشباسمادا 500 ده‌ن آرتغراق باسیلیب تارقالاردی. فقط بو هه‌م او زمانغی غازیتالار کیبی اوزون یاشالمای 30 سانی دنیا یوزیگه چیقیب توختاب قالدی. محرری حسین ابراهیم‌در.

1916 نچی ییلدا بوتون تورکستاندا یالغز اوچ‌گنه تورکچه غازیتا چیقمشدر: تاشکندده «شرقی» ایله «آلاش»نی، سمرقندده «آگینته تلگرافلاری» نامنداغی غازیتانی کوره‌مز.

«آگینته تلگرافلاری»نگ مؤسسی وه محرری سید رضا علی زاده‌در. مینگ نسخه چیقیب تارقالغانلغی معلوم بولمشدر. بونگ عمری په‌ك قیسقا. یالغز 16 سانی دنیا یوزینی کورمشدر.

«آلاش»1916 نچی ییلنگ نویابر آیندا چیقیب، 1917 نچی ییلنك

(*) «یاش تورکستان» نك 28، 30-35، 37، 40، 42-45 وه 47 نچی سانلارندان دوام.

سوگلارندا توختالغاندر. هافتالق غازیتا ایدی. مؤسسی کولبای توغوس، ناشری مریم توغوس خانم‌در.

کولبای توغوس اوغلی «آلاش» بیتله‌رنده چار حکومتینگ 1916 نچی یلغی (25ایون تأریخلی) تورکستاننگ 19 ایله 43 یاش‌آراسنداغی ایرکه‌کله‌رینی «عسکری ایشچیلك»که سفربر اعلان ایتکه‌ن وه تورکستانك هه‌ر تاماندا شدتلی ناراضیلق توره‌تکه‌ن مشهور بویروغینی یاقلاوچی یازیلار باسقان وه بو صورتله اوز یورتیغا خائنلق قیلغان بر کیشیدر.

اصل مقصد تورکچه غازیتالار اوستنده بولسا هه‌م بو مقاله‌ده 1916 نچی یلی تورکله‌رنگ تشبثی وه قاتناشمالاری ایله چیقاریلیب، تورکستانچیلق منفعتینی مدافعه ایتکه‌ن وه «شکلچه روسچه، مندرجه اعتباریله تورکچه» آتاش ممکن بولغان ایکی مهم روسچه غازیتانی‌دا ذکر ایتب کیتمه‌کنی لازم تاپامه‌ن. بو روسچه غازیتالارنگ بری „Туркестанскiй край“ «تورکستانسکی کرای» («تورکستان ولایتی») نامندا بولوب، روس «خلقچی سوسیالیست فرقه‌سی»نه منسوب اوتکور قلملی دعوی وکیلی شاه احمد بیك تاماننددان هافتالق اولاراق خوقندده چیقاریلمشدر. ایکنچیسی‌ده „Голос Туркестана“ «غولوس تورکستانا» («تورکستان تاوشی») نامندا بولوب اندیجاندا چیقاریلمشدر. بو غازیتانگ باشندا روس سوسیالیست‌ره‌وولوسیونه‌ری وادیم چایکین تورغاندر. «غولوس تورکستانا»غا بوندان اولگی مقاله‌ده («یاش تورکستان»نگ 47نچی ساندا) بحث ایتلگه‌ن «صدای تورکستان» ایله «صدای فرغانه» غازیتالارینگ روسچه دوامی دیمه‌ك هه‌م ممکندر. بو غازیتا تورکستان جدیدچیله‌رینگ روس انقلابچیلاری ایله برابر ایشله‌شکه‌نلکله‌رینگ ایلك رسمی شاهدی بولا آلیر. «غولوس تورکستانا» تورکستاندا تورکستانلیلارنگ تام حقوقتا ایگه بولوب، کیلگیندیله‌رگه (روسلارغا) نسبتاً یوقاریدا بولوشلارینی یاقلاب یازغان روس تیلنده‌گی یگانه غازیتادر.

*

ظالم وه غدار چارلق أداره‌سینگ ییقیلیشی، 1917 نچی یلغی فیورال حادثه‌سی، وه مطبوعات اوستنده‌ن سانسورنگ کوته‌ریلیشی تورکستان جدیدچیله‌ری اوچون‌ده کینگ امکان میدانی آچدی. اولچه یاشیرین‌یوللار یاخودکوب احتیاطلی وه یا مجازی یازیلار آرقالی خلقمزغا آشیلانیب کیلینگه‌ن یه‌گی فکرله‌رنی، فیورال اوزگه‌ریشنده‌ن سوك، تورکستان جدیدچیله‌ری‌ده مطبوعات بیتله‌رنده آچیقدان آچیق سویله‌شکه باشلادیلار. تورکستانلی یاش یازیچیلاردان بری 1927نچی یلی نشر ایتدیکی بر أثرنده: «فیورال اوزگه‌ریشی جدیدچیله‌رنگ آشیغینی آلچی تورغوزدی» دیمشدر، که مه‌نچه بو، کوب یرنده وه تورکستانلیلارغا قولایچا آگلاشیلارلق قیلیب سویله‌نمش سوزله‌ردر. 1917نچی ییغی تورکستان غازیتالارندا باسیلغان یازیلار هه‌م یوقاریداغیغا اوخشاغان ادعالارنگ توغرولغینی تصدیق ایته‌در.

فیورال اوزگه‌ریشنده‌ن سوك تورکستاندا تورکچه غازیتالارنگ ساناغی‌دا برده‌نبرگه کوته‌ریلدی. بر وقتله‌ر سانسور بلاسی یوزنده‌ن‌سکوتکه مجبور ایتلگه‌ن وه قیسیلغان محررله‌رگه جوشقونلق کیلدی. یازیلاردا آچیقلق، فکرله‌رده تبلرکوروله باشلاندی. خلق بو دورده غازیتالارنی تیز سیودی وه تورکستاننگ دیه‌رلك بوتون سوادلیلاری مطبوعات مطالعه‌سنه بیریلدیله‌ر.

1917نچی یلی فیورال انقلابینی متعاقب تورکستاندا 18 یه‌گی تورکچه غازیتا کوره‌مز، که بو حال طبیعتیله تورکستان افقلارندا یه‌گی خوش بر هوانگ أسکه‌نلگنه علامتدر. بونلارنگ 7 سی تاشکندده، 2 سی نامانگاندا، 2 سی سمرقنده، 2 سی خوقندده، 2 سی سه‌مه‌ی (سیمیپالات)ده، بری خان اورداسندا، بری تورکستاننگ شمال غربنده، اورال نهری بویداغی اورال (اورالسکی)ده بری‌ده تورکستاننگ شمالنده‌غی قیزیل جاردا چیقمشدر. توبه‌نده شو ذکر ایتلگه‌ن یرله‌رده‌چیققان غازیتالاردان قیسقاچا بحث ایتله‌جه‌کدر. تاشکندده چیقاریلغان غازیتالار

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

شونلاردر: «نجات» ، «توران» ، «اولوغ تورکستان» ، «شورای اسلام» ، «کیکاش» ، «برلك تووی» وه «تورك ایلی».

فیورال اوزگەریشندەن بر آزغنه ، سوڭرا ، مارت آیندا ، قرق یدی یلدانبەری تاشکنددە چیقیب دوام ایتب کیلگەن رسمی «تورکستان ولایتی‌نڭ گزیتی» مشهور تورك-اسلام دوشمانی میسیونەر آستراٶموفنڭ قولیدان آلینب بزنڭ منور قاریغا تاپشورولدی. منور قاری بو غازیتانڭ اسمینی اوزگەرتوب «نجات» نامیلە چیقارا باشلادی. بو غازیتا، **منور قاری**نڭ اوز سوزلەریلە ئەیتسەك «انقلاب دوریدە دوام ایتکەنلکی اوچون تورکستانڭ أڭ حر مسلکلی بر غازیتاسی»در. چارلق دورندە چیقاریلغان «ترقی» ، «خورشید» ، «شهرت» ، وه «آزیا» غازیتالاری بیتلەرندە آچیق سویلەمەك ممکن بولماغان سوزلەرینی تورکستان جدیدچیلەری منور قارینڭ انقلاب دورندەگی «نجات»ندە یازا بیلمشلەردر. نجاتنڭ سلفی بولغان آستراٶموفنڭ تورکچە «تورکستان ولایتی‌نڭ گزیتی» اوزینڭ قرق یدی ییللق عمرینڭ بویوك قسمینی تورکستانداغی تورك اوروغلاری آراسیغا نفاق سالماق ، آینقسا تورکستانلیلار ایلە تاتارلار آراسینی بوزماقا صرف ایتکەن ایدی. جدیدچیلەر باشلوغی منور قارینڭ «نجات»ی ایسە قازاق ، قرغز ، قارا قالپاق ، تورکمەن ، اوزبیك ، تاتار وه باشقا تورك اوروغلارینڭ بر ملت وه بر وطن بالالاری ایکەنلکلەرینە عائد دەگەرلی یازیلار باسمشدر. «نجات» بیتلەرندە چارلق أدارەسینڭ حقیقی یوزینی کورسەتوب اوگا نفرت بیلدیرگەن وه فیورال انقلابندان ممنونیتلە بحث ایتکەن مقالە وه شعرلەر هەم کوبگەندر. «یاشاسون حریت ، عدالت ، مساوات» شعارینی تاشیغاندر. مسلمانلار آراسندا صنف آیرماسینڭ پەك ضعیفلگینی آلغا سوروب «بز مسلمانلارنڭ اکثریتلە «دەموقرات» یعنی عوام‌آتالغان خلقدان عبارت»ایکەنلگیمزنی یازغان «نجات» نشر ایتدیگی بر خطابنامەسندە: «صنفلەرنڭ فرقلاری سیاسی حیاتنی کوچەیترەدر — اونڭ فضیلتی شوندەدر. لاکن او ملتنڭ کوچینی بولەدر — آنڭ کەمچیلگی

شوندەدر. بز فضیلتمزنی آرتدیرایلق، کەمچیلگمزنی توگەتەیلك» دیگەن سوزلەرنی اوقیمز. «نجات» هافتالق غازیتا ایدی. 7½ ی دوام ایتب اوقتوبر انقلابی چاغندا توختاب قالدی. ییللغی 5 سوم 50 تین ، آلتی آیلغی 3 سوم ، اوچ آیلغی بر سوم 75 تین ایدی. «نجات»نڭ بیتلەرینی منور قارینڭ ، محمود خواجە بهبودی ، صلاح‌الدین مفتی زادە ، مراد خواجە افندی ، عبدالله قادری (جولقونبای) ، خالمحمد آخوندی ، شاکر جان رحیمی ، شاعر کمی ، میر ملا ، میرمحسن ، رؤف مظفر ، خالمحمد تورە قول اوغلی ، لذیذ عزیز زادە ، عبدالله اولانی ، خواجە میار (شاعر «تولا») کیبی او زمانغی تورکستانڭ یاش فکرلی محررلەرینڭ مقالە وه شعرلەری ایلە روسلاردان سوسیال-دەموقرات نالیفکینڭ یازیلاری بیزەگەندر.

«نجات»دان سوڭرا چیققان «توران»نڭ مسئول محرری اولچە عبدالله اولانی ، سوڭرا نظام‌الدین قاری آندان سوڭرا افندیزادە محمد امین بیك بولغاندر. ناشری «ترقیپرور توران جمعیتی» ایدی. شعاری «یاشاسون خلق جمهوریتی!»در. هافتادا ایکی تاپقیر چیقمشدر. دەگەرلی یازیلار باسمشدر. فقط احتیاطسزلغی یوزیدەن اوزون یاشالمادی. «توران» زمانینڭ افراطچی یاشلاردان بولغان تاشکندلی میرمحسن دیگەن بر یگیتینڭ او زمانغی مدرسە احوالینی ، مدرسەدەگی درس وه درسلکلەرنی تنقید ایتب یازغان بر مقالەسینی نشر ایتب ، تاشکنددەگی «علما جمعیتی» ایلە «شورای اسلام» اعضالاردان بعضیلارینڭ دینی تعصبینی قوزغاتوب یوباردی. میرمحسن قاچیب بیکینگەن بولسادا اونڭ مقالەسندەن غلیانغا کیلگەنلەر بر نیچەکون سوڭرا اونی توتوب ، قوللارینی آرقاسیغا باغلاب قاضی‌خانەغا آلوب کیتدیلەر. بو اوگایسز وقعە «توران»کیبی مهم بر غازیتانڭ توختاتیلیشی بیلەن نتیجەلەنمشدر. «توران»نڭ آنجاق 20 سانی دونیا یوزیگە چیقا بیلمشدر.

فیورال انقلابندان سوڭرا تاشکنددە چیققان غازیتالارنڭ اوچنـ-

چیسی «اولوغ تورکستان»در. تاشکندده قورولغان «نشریات» شرکتی تاماندان چیقاریلمشدر. بو غازیتانگ باشندا کبیر بکر تورغان. شعاری «یاشاسون ملتلر مختاریتی!» ایدی. «اولوغ تورکستان» تورکستان خلقینگ او زمانغی طلبلەرینی آڭلاغان وە تورکستان خلقینگ ذهندە حاکم فکرلەرگە اویغون یازیلار باسقان غازیتالاردانذر. «خلقینگ یوزدەن توقسان سەکزی مسلمان بولغان تورکستان أولکەسندە، خلق أدارەسینك چیتدەن کیلگەن سالدات وە ایشچیلەر قولیغا کیچوویگە تورکستانلیلار حقلی اولاراق راضی بولمایاجاقلار» دیب یازغان وە روس «ایشچی-دهقان شوراسی»غا قارشی کوب یازیلار تارقاتقان. «اولوغ تورکستان»غا ابو تورغود (کبیر بکرنگ مستعار امضاسی)، ملاغازی یونس محمداوغلی، نورالدین سیفالملوك، لطفی، مصطفی چوقای، بکر دیوای، مختار بکر، خلف تولاك، لذیذ عزیز زادە وە باشقا قدرتلی یازیچیلار قاتناشغانلار.

فیورال انقلابندان سوڭرا قورولغان «شورای اسلام» جمعیتی اوز فکرینی خلققا تاراتماق اوچون 16 نچی مایدان باشلاب «شورای اسلام» نامندا بر غازیتا چیقاردی. مقصدی: «تورکستان مسلمانلارینی سیاسی وە اجتماعی جهتدەن تربیە ایتش، انقلابنی توغدورغان مهم سیاسی وەاجتماعی مسئلەلەرنی اهالیگە توشونتوروش، مسلمانلارنی مجلس مؤسسان(«اوچرەدیتەلنویە سوبرانیە»)غا حاضرلاش، توپراق وە سو مسئلەلەرینی تورکستانلیلارغا فائدەلق روشدە حل قیلیش، تورکستان ایلیدەگی تورکلەرنگ روسیەنگ باشقا ولایتلەریدە یاشاغان تورکلەر ایلە مناسبت وە علاقەلارینی آرتدیریش، مکتب وە مدرسەلەرنگ اصلاح یوللارینی کورسەتیش وە باشقا شونگە اوخشاش مسئلەلەردەن بحث ایتش» ایدی. شوندای بویوك وظیفەلەرنی کورمەکچی بولغان «شورای اسلام»نگ آنجاق ایکی سانی دنیا یوزیگە چیقمشدر. ایمدی آنقارادا تورکیە حکومتینگ خدمتندە بولغان عبدالله بطال بیکنگ قاراماغندا چیقغان بو غازیتاغا اسماعیل عابدی، منور قاری، شاکرجان رحیمی، علیم بایبور، بورهان حبیب وە باشقالار قاتناشغانلار.

«شورای اسلام»نگ خلفی «کیڭاش»در. بو غازیتا عینیلە اوز سلفینگ مسلکینی تعقیب ایتمشدر. «تورکستان مرکزی شوراسینگ ناشر افکاری»(*) ایدی. باشدا احمد زکی ولیدی، سوڭرادان منور قاری أدارە ایتمشدر. «شورای اسلام» یازیچیلاری‌دا بوڭا قاتناشدیلار. 25 نچی ایوندەن باشلاب دنیا یوزیدەکورولگەن «کیڭاش»نگ بعضی نشریاتدا 20 سانی چیققانلغی بیلدیریلمشدر.

«برلك تووی» هەم ایون آیندا وە چوقای اوغلی مصطفی‌بیك‌نگ سیاسی رهبرلگیلە چیقمشدر. ناشری «برلك تووی» شرکتی ایدی. محررلەری خیرالدین بولغانبای ایلە بوکونلەردە تورکستاندا ساویت حکومتی طرفندان ملتچیلك، تورکچیلك ایلە عیبلەنیب یورگان خوجان اوغلی سلطان‌بیك وە بوری اوغلی‌کوموش علی بیك‌لەردر. «برلك تووی» هافتالق غازیتا ایدی.

سەنتابر آیندان باشلاب «یاشاسون قوشما خلق جمهوریتی!» شعاری ایلە چیققان «تورك ایلی» ناملی غازیتا هەم او زمانغی تورکچە غازیتالار قاتارندا مهم اورون توتادر. «تورکستاندا مسلمان مرکزی شوراسی وە تورك عدم مرکزیت فرقەسینگ ناشر افکاری» اولاراق چیقمشدر. بو غازیتا بیتلەرندە افندیزادە محمد امین بیك، شاکرجان رحیمی، بورهان حبیب، رفیق مؤمینی ایلە باشقالارنگ یازیلارینی اوچراتامز.

1917 نچی‌ییلی نامانگاندا «فرغانە صحیفەسی» وە «فرغانە نداسی» نامیلە ایکی غازیتا چیقدی. «فرغانە صحیفەسی» 15 نچی مارتدان باشلاب دنیا یوزندەکوروندی وە 40نچی ساندان سوڭ مادی جهتدەن سیقیلیب یاتوب قالدی. اوندان سوڭ «فرغانە نداسی» چیقدی. بودە 19 نچی ساندان سوڭ توختاب قالدی. بو ایکی نامانگان غازیتاسینگ ناشری وە

(*) «تورکستان مرکزی شوراسی» اعضالارندان چوقای اوغلی مصطفی (رئیس)، عبیدالله خوجە، شاه احمد (رئیس اورونباسارلاری)، منورقاری وە قیسقاغنە مدت زکی ولیدی بیکلەرنی آتاماق کیرەك.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

محرری حسین ماکای نامندا بر ذاتدر. ایکیسی هم اڭکوب قارا علمانك حرکتلەرینی تنقید ایتمش وه جهالتگه قارشی کورەشمشدر. «فرغانەصحیفە-سی» ایله «فرغانه نداسی» حسین ماکای‌نڭ اوز خصوصی مطبعەسنده باسیلمشدر.

سمرقندده «حریت» ایله «تلگراف خبرلری» چیقمشدر.

«حریت» 16 نچی آپریلدان باشلاب چیقاریلغان. بونڭ محررلگینی باشدا مردا نقول شاه محمد زاده، اوندان سوڭ اکابر شاه منصور اوغلی ایفا ایتمشدر. 27 نچی ساندان باشلاب باش محررلك عبدالرؤف (شاعر «فطرت») گه تاپشورولمشدر. ناشری «زرفشان» شرکتی ایدی. فقط بو شرکت بر آرالق پیتەرلك یاردەم بیره آلماغانیدان «حریت» غازیتاسی مادی سیقینتی ایچنده قالدی. بو سیرادا محمد قول اوروبای اوغلی «حریت»-نڭ ناشرلگینی اوز اوستیگه آلوب بو مهم غازیتانڭ بر ییلدان آرتق دوام ایتیشیگه یاردەم ایتمشدر. «حریت»نڭ 87 سانی چیقمشدر. بو، کوب سویلیب اوقولغان وه کوب تارقالغاندر. تیراژی میڭ دانه. تیلی غرب تورکچەسنه کوب یاقین. زمانینڭ اهمیتلی غازیتالاردان سانالیر. «حریت» گه محمود خواجه بهبودی، صدیقی، حلمی، محمدی، خوقند بای ملا ابراهیم، حاجی معین، سید رضا وه راجی لار هم دەگەرلی یازیلاریله قاتناشقانلار.

«تلگراف خبرلری» هم «زرفشان» شرکتینڭ آقچاسیله چیقا-ریلغان. بو غازیتانی اکابر شاه منصور اوغلی أداره ایتمشدر. 600 نسخه قادار تارقالیردی. 50 سانی چیقمشدر.

سەمەی (سیمیپالات)ده «ساری آرقا» وه «خلق سوزی» نامندا ایکی غازیتا کورەمز. ایوندەن باشلاب چیقان «ساری آرقا»نڭ محررلەری رایمجان مارسیك ایله خلیل عباس‌در. بو هافتالق غازیتا «نەگدك» («مساوات» دیمه‌کدر) شرکتی طرفدان چیقاریلمشدر. «خلق سوزی» هم هافتالق غازیتادر. سەکز بیتلك بولوب چیقاردی. کو-رونوشده غازیتادان زیاده بر مجموعه‌غا اوخشاردی. بونڭ محرری

عارف موسی اوغلی، ناشری فؤاد آی تیگین، سوگرادان «مدنیت» جمعیتی ایدی.

تورکستانڭ شمال غربنده‌گی اورال شهرنده علی ابوبکر تامانندان آپریل آیندا «خبرلر» نامندا بر غازیتا چیقاریلدی. «یاشاسون ملی و مدنی مختاریت!» شعاریله اورتاغا چیقان بو غازیتا 8 آی قادار دوام ایتمشدر.

ایول آیندا ایسه خان اورداسندا «أوران» نامله بر غازیتا کورونوب قالدی. بو هافتالق غازیتانی عبدالعزیز موسی أداره ایتمشدر. باستروچیسی «اوردالق مسلمان بیوروسی» ایدی.

1916 نچی ییلی تاشکندده «آلاش» غازیتاسی چیقارغان کولبای توغوس 1917 نچی ییلی سوگلارندا قیزیل جاردا «اوچ جوز» نامندا بر غازیتا نشرایتمشدر. «اوچ جوز»نڭ ناشری «جاس‌قازاق‌اویوشماسی» ایدی.

بوقاریدا ذکر ایتلگەن «آلاش»غا اوخشاش «اوچ جوز»ده تورکستان غازیتاچیلغندا آیریچا اورون توتادر. بو ایکی غازیتانی چیقاروچی کولبای توغوس اوغلی تورکستان‌تورکلەری‌ایچنده مثالی بولماغان‌وه روسلارغا هم‌روسلقغا ساتیلغان بر «تیپ» ایدی. «آلاش» غازیتاسی پیتلەرنده چار حکومتینڭ 1916 ییلغی تورکستانلیلارنی «عسکری ایشچیلك» گه سفربر اعلان ایتکەن بویروغینی قوتلاب، تورکستان جدیدچیلەریگه قارشی خائنانه حرکتده بولغان بو کولبای توغوس اوغلی «اوچ جوز» غازیتاسندا تور-کستانڭ «آلاچ» آتالغان ملتچیلەرینی قارالاب، اوزینی بولشەویکلەرگه «سوسیالیست»، عوام خلققا «شریعتچی»، چار روسیەسی قالغیندیلاریغا «انورچیلەر» (دیمەك «تورکیه») دوشمانی اولاراق کورسەتکەن ایدی. سوگراق «آلاش اوردا» حکومتی طرفدان قاماققا آلینب، اومسق (اومبی) شهرنده أولوب کیتدی. مەنە چار پولیسینڭ آگەنتی هەمدە بولشە-ویکلەرگه ساتیلغان شوکولبای توغوس زکی ولیدی بیکنڭ شدتلی تنقیدلارغا اوچراغان تأریخی کتابندا «سوسیالیست» دیب کورسەتیلمشدر.

توقتامش اوغلی (یپتمەدی)

ساویت حاکمیتینینگ 16 نچی ییل دونومی مناسبتیله

یوقاریداغی رسم اسیر تورکستانلیلارنی، قویدا غیسی ایسه تورکستان حاکملارینی کورسه‌ته‌در. بو ایکی رسم بولتور اوقتوبر آیندا سه‌رقند‌ده «43 باسماچینینگ محاکمه‌سی» چاغندا آلینمشدر. یوقاریدا دوردیگکز ییگیتله‌رنگ کوپیسی آتیلیب اولدورولگه‌نله‌ر.

«ییرلیله‌شتریش» اطرافندا

«... تورکمه‌نستان مرکزی اجرائیه قومیته‌سی ریاست هیئتی اوزینگ 1933 نچی ییل 15 نچی اییون قارارندا فرقه وه حکومتنگ بو حقداغی امرله‌رینگ ییریگه ییتریلیشینگ جوده بوش کیتکه‌نینی قید ایته‌در. 1932 نچی ییلدا ملیله‌شتریش‌نگ آرتووی فقط 53% گنه بولغان. آینقسا اورتاآسیا تیمر یوللارینگ آلغی اختصاصلار وه اداری ـ ته‌کنیك ترکیبنده ملی قادرولارنگ آرتیشی جوده اهمیتسز بر درجه‌ده‌در. 1933 نچی ییلینگ 1 نچی ماییغا قادار بو رایوننگ آپپاراتی (اداره‌له‌ری) یالغز 4% غنه ملیله‌شتریلگه‌ن. «ییرلی ملیتله‌رده‌ن قادرولار حاضرلاو ایشی بوتونلای نقصاندر» دیمه‌ك، یوقاریداغی 4% ییرلی ملتله‌رده‌ن بولغان خدمتچیله‌رنگ نسبتینی کورسه‌ته‌یدر. بو نسبت بو رایونداغی روس تیمر یول خدمتچیله‌رنده‌ن آز ـ ماز ییرلی تیلینی بیله تورغانلارینی گنه کورسه‌ته‌در.

«ییرلیله‌شتریش ایشینی تیزله‌تمه‌ك اوچون مرکزی اجرائیه قومیته‌سی 1934 نچی ییلنگ باشنه قادار اورتاآسیا تیمر یول رایونی بوتون ایشچیله‌رینگ 35% ینی هه‌مده بزنچی گه‌لده ماکینیستله‌رنی، ماکینیست معاونلارنی، تیمرچیله‌رنی، یول توغرولاوچیلارنی، ایستاسیون باشلقلارینی ... وه باشقالارنی ییرلیله‌شتریشنی بویوردی ...»

بولشه‌ویکله‌ر 16 ییلدا 4% گنه به‌جه‌ره بیلدیکله‌ری بر ایشنی بوندان سوڭ 3 آی ایچنده 35% گه چیقارا بیله‌جه‌کله‌رینه اوزله‌رینگ‌ده ایناناسقلاری شبهه‌سزدر بونگ‌دا، یالغز خلقنی آلداماق اوچون قیلنغان یوزله‌رچه، میگله‌رچه بوش بوغازلقلاردان بری ایکه‌نلیگینی «پراودا و وستوکا» غازیتاسینگ 26 نچی سنتابر نسخه‌سنده باسیلیب چیققان عاشور اوغلی نطقندان بیلیب اوتوروبمیز؛ عاشور اوغلی تورکمه‌نستان اجرا قومیته‌سینگ یوقاریدا کیتردیگمز قارارینی نا توغرو، نا معقول کوره‌دی. تورکمه‌نستان وکیلله‌ری ایسه [چاری ولیکوف ایله پوپوك دیگه‌ن بریسی] بو کیبی قارارنگ هیچ چیقاریلماغانلغینی سویله‌یدرله‌ر، لاکن بو قارارنگ «تورکمه‌نسکایه ایسکرا» [عشق آباد

ئۇيغۇر كۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

غازیتاسی]نگ 27 نچی آوغوست ساننداهه‌مده موسقوادا چیقا تورغان عموم ساویت اتفاق اجرا قومیته‌سینگ ناشر افکاری ـ «ساویت قورولوشی» („Советское Строительство“) مجموعه‌سینگ شو ییل اوقتوبر نسخه‌سنده باسیلغانینی کوره‌میز.

اورتا آسیا بیوروسی باشلوغی «باومان» قامچیسی آستندا عاشور اوغلی بیرلیله‌شتریش ایشیگه او قادار آشیغیشلق کورسه‌تیش لازم ایمه‌س دیسه چاری ولیکوف ایله پوپوك اوزله‌ری عشق آبادا ایکه‌ن چیقاردیقلاری قارارنی تاشکندگه کیلیب «باومان» حضوریندا انکار ایتب اوتورو بدرلار.

چاغاتای

افغانستاندا

I — شو آینگ 9نده بوتون دنیاغا آفغانستان قرالی نادرخان‌نگ کابلده أولدورولگه‌نلگی خبری تارقالدی. 1929 نچی ییلی بچۀ سقا توپالانینی یاتیرغاندان سوك آفغانستان تختنه اوتورغان نادر شاه بوتون کوچیله مملکتنده آسایش یاراتوب ترقی، انکشاف یوللارینی آچماق یولندا اورونوب کیلمه کده ایدی. آوروپا غازیتالارینگ بیرگه‌ن تفصیلاتنه قاراغاندا 53 یاشندا بولغان قرال نادرخاننگ قاتلی اوز دائره‌سنده‌ن، حتی اوزینگ یاقین خدمتچیله‌رنده‌ن بری ایمش. بو أولدوروش حادثه‌سی ایله علاقه‌دار اولاراق بیریلگه‌ن خبرله‌رده قتلنگ اصل سببی حقنده تورلو تخمینله‌ر سویله‌نمه کده ایسه‌ده بونلارنگ هیچ بری آچیق وه قانیقارلق ایمه‌س. آوروپا مطبوعاتی ایسته‌ر کابلده، ایسته‌ر مملکتنگ باشقا طرفلارندا تینچلکنگ بوزولماغانلیغنی، نادر شاهنگ 19 یاشلی اوغلی شهزاده محمد ظاهر خاننگ قراللق تختنه اوتقوزولغانلغینی وه بوتون آفغانستان خلقینك یه‌گی قرالغا بیعت ایتکه‌نلگینی بیلدیرمه کده‌در.

بز قومشو وه قارداش آفغانستاننگ ایچکی تینچلك، تاشقاریدان خوفسزلق ایله ملی استقلالیت وه مدنی یوکسه‌لیشده بویوك موفقیتله‌رینی تیله‌یمز.

II — «یاش تورکستان»نگ 45 نچی ساننداً مقتول قرال نادر خاننگ آفغانستان ایله یاپونیا آراسندا دیپلوماسی مناسبات باشلاماق کیره‌ک‌لگینی آلغا سوروب یاپون پادشاهی میکادوغا بر مکتوب یازغانلغینی خبر بیرگه‌ن ایدك. شو کونله‌رده باشقاره‌مزغا کیلگه‌ن «یه‌گی یاپون مخبری»‌نگ 11 نچی ساننداً آفغان سفیرینگ توکیوغا بارغانلغی، سفیر حضرتلاری‌نگ غازیتاچیلار ایله کوروشوب، اوز افعالیتی ساحه‌سی حقنده معلومات بیرگه‌نلگی بیلدیریلمه کده‌در.

* * *

تورکستان خبرلری

ساویت حکومتی اوزینگ 16 یاشقا تولغانلغی مناسبتیله تورکستاندا یورگوزوب کیلدیگی «ملی» سیاستینگ نتیجه‌سی اولاراق «ملی قادرو» وه مکتب ایشله‌ریندگی «یوتوقلارینی» کورسه‌تمه کده‌در. توبه‌نده کیتریب اوتوردیغیمز معلوماتلار عاشور اوغلی‌نگ اورتا آسیا بیوروسی پله‌نومنده سویله‌نیب، «پراودا ووستوکا» غازیتاسینگ 26 نچی سنتابر نسخه‌سنده باسیلیب چیققان نطقندان آلندی.

عاشور اوغلی‌نگ دیدیگنچه:

اوزبیکستان جمهوریت اداره‌له‌رنده ایشله‌ب یورگان ـ 8.365 ـ کیشی ایچنده «ملی قادرو» 1.886 گنه‌در.

آینقسا بوتونلای «ملی‌له‌شتریلدی» دیب تانیلغان معارف قومیسارلغندا ملی قادرو 53,4% (یوزده 53 ده‌ن بر آز آرتق)در.

قرغزستاندا: 1932 نچی ییلنگ دیقابر آیندا عمومیتله بوتون جمهوریت اداره‌له‌رینی کوزده توتقاندا ملی قادرو 20,8% ایدی. لکن آیریم قومیسارلقلاردا بو نسبت آنچا آزالادر.

ساونورقوم ایله اجرا قومیته‌سی 1932 نچی ییلده 20,7% ملی قادروغا ایگه ایدی. ایندی ایسه 15,8% گه توشکه‌ن (دیمه‌ك آزایماقدادر). تورکمه‌نستانغا

کیلسه‌ك ـ بو یرده احوال داهادا بر باددر.

ئوزبیکستان بولشه‌ویك فرقه‌سی مرکزی قومیته‌سی اوتکه‌ن ییلنڭ 4 نچی یانوارنده أداره‌له‌رنی ملیله‌شتریش حقندا قرار چیقارغان ایدی. بو قرار بوینچا ساویت آپپاراتینڭ بوتون جمهوریت (باش) أداره وه مؤسسه‌له‌ری 1933 نچی ییلنڭ 1 نچی آپریلیغاچا ملیله‌شتریلیب بیتریلمه‌لیدی. حالبوکه «قولیمزدا موجود معلوماتغا قاراغاندا بو قرار حتی ییر ایشله‌ری قومیسارلغی، قوئوپیراتیف تشکیلاتلاری، عدلیه ایشله‌ری قومیسارلغی کیبی خلق بیله‌ن ایڭ کوب وه ایڭ یاقیندان علاقه‌دار بولغان تشکیلات وه مؤسسه‌له‌رده هه‌م ایشکه آشیریلماغان».

پرولەتاریات قادرولاری

1933 نچی ییلداگی بارلق 295 میڭ ایشچیله‌رده‌ن ملی پرولەتاریات 169 میڭ 204 (57,5 %)

آیریم ساحەلاردا نسبتی مه‌نه شوندای:

ایپه‌کچیلك فابریقاسندا	63,3 %
(قوشخانه‌ده) سلخخانه‌ده	40,8 %
کومور ایشله‌رنده	36 %

اورتا آسیا تیمر یولنده (1933 نچی ییل 1 نچی آپریلنده) 25,5%
(1932 نچی ییل 1 نچی یانوارنده 32,8% ایدی)
اورتا آسیا تیمر یوللاری زاووتندا 29,5%

تیمر یوللارداغی ملی پرولەتاریات قادروسینڭ عمومی سانی 12 میڭ 341 در.

مکتبله‌ر:

اوزبیکستاندا حاضر	4.451	— I وه II— باسقچ مکتب	(448میڭ700 اوقوچی
تورکمه‌نستاندا	» 4.280	» »	(126میڭ950 »)
قرغزستاندا	» 1.268	» »	(145میڭ573 »)
تاجیکستاندا	» 1.823	» »	(101میڭ905 »)

صفت جهتنده‌ن بو مکتبله‌ر کوب توبه‌ندر؛ مثلاً پروغرامدا کورسه‌تیلگه‌ن

تعمیم وه تربیه‌نی موافق درجه‌ده بیریلمه‌گه‌نلگی بر طرفدا تورسون، بو مکتبله‌ر پولیته‌کنیك وه یوقاری مکتبله‌رگه کیره بیله‌رلك فیزیك، کیمیا، ریاضیات، آنا تیلی جوغرافیا کیبی اساسی فنله‌رده‌ن یتەرلك معلومات بیرمه‌کده‌ن‌ده عاجز بر حالدادر.

آیریم رایونلاردا صنفدان صنفغا کیچه آلماسدان قالاتورغان اوقوچیلارنڭ مقداری یوزده 60 گه بارادر؛ اوقو پلانینڭ اوزی یوزده 40-50 نسبتنده به‌جه‌ریلمه‌سده‌ن قالادر؛ مکتبگه یازیلیب‌دا ـ کیلمه‌سده‌ن قالوچیلارنڭ سانی یوزده 20 حتی 50 گه چه‌در؛ بونلارنڭ اوستیگا اوقو ییلی ایچنده تورلو سببله‌رده‌ن مکتبنی تاشلاب کیتوچیله‌ر یوزده 20-25 گه‌چه...

ساویت مکتبله‌ری صفت جهتنده‌ن بوندای ایکه‌ن، ایندی ساویت معلمله‌ری قاندای صفتده؟ بو توغرودا عاشور اوغلی نطقنده بیریلگه‌ن معلوماتلار توبه‌نده گیچه‌در:

یوقاریدا آتالمش تورت جمهوریتده عموماً 22 میڭ معلم بارمیش. بونلاردان یارمیسی توبه‌ن درجه‌لی، یوزده - 30 - ی اورتا درجه‌لی تحصیل کورگه‌نله‌رده‌نمیش. فقط:

تفتیش چاغندا معلمله‌ر ایچنده بوتونلای سوادسزلاری هم تاپیلغان!

قارا قالپاقستاندا 80 نی 2 گه بوله آلماغان معلمله‌ر کورولگه‌ن؛ که‌رکی دائره‌سنده 2 3 معلم بوتونلای سوادسز ایکه‌ن. تورکمه‌نستاننڭ تاغین بر دائره‌سنده‌گی مکتبله‌رنڭ بریسینده اوقوچیلار «علییف اکبر» سوزله‌رینی جوده یاخشیلاب [«حسن خط» ایله] یازا بیلیر ایکه‌نله‌ر.

تفتیش نتیجه‌سنده مکتب معلمینڭ یالغز اوز اسمینی گنه [«علییف اکبر»] یازا بیلیب، بالالارغا یالغز شونی گنه اورگه‌ته بیلگه‌نلیگی آنگلاشیلغان.

قرغزستان معلمله‌ری آراسندا یالغز باسما یازونی گنه اوقویا بیلوچیله‌ری تاپیلغان...

باشقارما: اون آلتی ییل دیکتاتورلق دورنده، ایڭ بویوك اهمیت

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
[illegible]

بیردیکله‌دی- معارف‌ساحه‌سنده سوادسز معلمله‌رگه کیلیب یتیشگه‌ن بولشه‌-ویکله‌رنگ تورکستاندا یورگوزوب کیلدیگی «ملی سیاستی»نگ «کوزقاماشتیرارلق یوتوقلاری» یوق دیب ئه‌یتسه‌ك بز «عکس الانقلابچی»، «ملیتچی» آتالیب کیته‌رمیز دیب قورقامیز!

قرغزستاندا: قومونیست فرقه‌سینینگ مرکز قومیته‌سی طرفندان - 22 نچی سنتابرده بیریلگه‌ن قارار بویونچا قرغزستان حکومتی رئیسی عبدالرحمن اوغلی ایله قرغزستان فرقه باش کاتبی شاهرای اورونلاریندن هایدالغانلار. بولارنگ عیبله‌ری ساویت حکومتینگ تورکستاندا یورگوزمه‌کده بولدیغی ملی سیاست یولینی بوزوب، «ملتچیلك» یولیغا قارای توشوب کیتگه‌نلکله‌ریدر. آینقسا عبدالرحمن اوغلی موسقوادا اوتوروب یازیلغان فرقه بویروقلارینگ تورکستان شرائطینده تولوقچاسیله اورونغا کیتریش ممکن ایمه‌س دیب آچیقدان سویله‌مش ایمش. اونگچون او بو یوزده‌ن فرقه محکمه‌سیگه بیریلگه‌ن. موندان بر نیچه آی بورون شو طرزده چیقیش قیلغانی اوچون قرغزستان فرقه باشلوقلاریندان سادای اوغلی نی اورنیدان هایداغانلار ایدی.

قرغزستان فرقه باش کاتبی ایتلیب «به‌لوتسکی» دیگه‌ن روس‌می، یهودی‌می بریسی بیلگیله نمیشدر. [«پراودا ووستوکا» 30 سنتابر]

قازاغستاندا

(خصوصی مکتوبله‌ردن)

1 — یورتدا آوروُ- اُولوم کوب. طعام ناچار. اون یوق. ایت ییشینی اونوتقاندای بولدوق... «بای» تانیلغان کورشو [قومشو] میزنگ بریسیگه حکومت 50 پوت اون سالوغ سالغان ایدی. یوقلقدان بیرالماغانی اوچون بیچاره‌نی تورمه‌گه قاپاب قویدیلار. خلق بیك یابق تورادی.
خداغا تابشردیق. بر خدا اوزی خیرلیسین برسین

2 — آق اون یوق. آرش اونی تاپیلسا بر پوتی یوز سکسان سوم. بر کیلوغرام ایت 25 سوم. بر یوموروتقا 2 سوم. بر لیتر سوت 6 سوم. بر کاسه بوغدای ایکی یاریم سوم. بر کاسه تاری اوچ سوم... (دوامی قاپاقدا)

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Herbert Wolf, Berlin-Halensee.
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4

قازاغستاننگ... ولایتنده تورغوچی توغانلاریمزدان خط آلغان ایدیك بیمه‌ك اوچون هیچ نه‌رسه تاپیلمایتوغون بولغانتان زارلانیب یازغان. هر کیمنگ کون-تون قایغیسی طعام حقنداغنا، باشقا فکر اویغا کیرمه‌یتوغون بولدی. آخری نه بولور، آللاغا تاپشیردیق.

3 — یوقاریغی خبرله‌ر ایکین اوراغندان اول یازیلغان خطلاردان آلنغان. مه‌نه ایدی ایکین تویلانوب، مملکتده «توقچیلق» توغاندان سوك یازیلغان مکتوبله‌زده‌ن معلوماتلار:

بو ییل بك آغر اوتوب کیله یاتر؛ آللە خیرلیسین بیرسین. بازارغا آزیق توشه باشلادی. بیك قیمت. ساتوب آلار اوچون آقچا یوق. ایشله‌ب یورگان بر کشیگه آیغا 9 کیلوغرام اون، 800 غرام تاری جارماسی، 700 غرام شیکه‌ر، بر کیلوغرام کانفیت [شیکه‌رله‌مه]، 200 غرام مای بیریله‌دی. ایشله‌مه‌گه‌نگه اوده یوق.

«قیزیل دوکانلار» دا شیکه‌رنگ کیلوغرامی 25 سوم، گورونچ 30 سوم، تاری جارماسی 10 سوم. بازاردا یوتلاب ساتورلق اون یوق. بر کاسه اون اوچ سوم. بر کاسه تاری اوچ سوم. بوغدای- برکاسه‌سی 2 سوم... ایتنگ بر کیلوغرامی 18-20 سوم.

به‌رلینده

اوقتوبرنگ 15 نچی کونی به‌رلینده‌کی ایدیل-اورال تورکله‌ری قولونیسی قازاننگ روس استیلاسی آستنه توشووی تأریخینی ایسله‌ب بر تویلانیش چاقیردی. تویلانیشغا به‌رلینده یاشاوچی ایدیل-اوراللی، آذربایجانلی، تورکیه‌لی وه تورکستانلیلاردان قاتناشدیلار. ایسته‌ر مجلسنی آچوچی عبدالرحمن شافی بیك، ایسته‌رده باشقا آرقاداشلار طرفندان سویله‌نگه‌ن تأثیرلی سوزله‌رده‌ن سوڭ دوقتور سعادت شاکر خانم قازاننك روسلار قولنه توشووی حقنده بر معروضه اوقودی. ییغینچاق سوڭندا «خان مسجدی» شرقیسی اوقوندی. مجلس کوب روحلو کیچدی.

Yach Turkestan

Novembre 1933 (Le jeune Turkestan) No. 48

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر

باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

باشقارمادان (مکتوب اورنیغا):

1 — فینلاندیانگ قوتقا شهرندەن فتح الله بیك طرفندان 17. X. 33 دە یوللانغان آلتی آیلق آبونە ـ 60 فرانق یتیشدی. 19. 4. 33 دە کوندەریلگەن ایکی دوللارنیدا وقتندە آلغان ایدك. تشکرلەر ایتەمز.

2 — فینلاندیانگ تامەرفورس شهرندە تورغوچی عماد جمال‌الدین بیك گە: دوقتور طاهر شاکر بیك آرقالی یوللادیغنگز 8 مارق 40 فەننك‌نی 29. X. 33 دە آلدق. 45 نچی ساندان باشلاب کوندەریلمپشدر.

3 — آدانا (آطنە) داغی حسن بیك‌گە: دوقتور صالح بیك آرقالی یوللادیغنگز 4 تورك لیراسی یتیشدی. اوز مکتوبنگزنی‌دە آلدق وە یەڭی آدرەسگزنی اورگەندك. بوندان سوڭرا مجموعەمزنی وقتندە آلا بیلسەگز کیرەك.

4 — تارسوسدە حافظ عبدالله افندی‌گە: دوقتور صالح بیك آرقالی کوندەردیگگز 10 تورك لیراسینی آلدق. تشکرلەر ایتەمز.

مجموعەمزگە تیشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France